

OLDŘICH HUJER
(25.XI 1880 – 4.VI 1942)
a mapování československé baltistiky

Příspěvek k dějinám filologie

Tomáš Hoskovec

Tato práce, nabízená jako připomínka významného českého bohemisty, slavisty, indoeuropeisty a zároveň prvního redaktora *Slavie* (spolu s Matijou Murkem), je vedlejším výstupem projektu Masarykovy university, který mapuje československou baltistiku XX století.^{*} Ta je důsledně pojata jako soubor textů, přičemž prvním tvůrčím aktem už je samo jejich sebrání. Prívlastek «československý» upřesňuje, že se sbírají (a rozebírají) texty, jež jsou svým vznikem vázány na Československo (1918 – 1992), státní útvar, který ve svých proměnách i přerušeniích představoval jistý kulturně-politický rámec vědecké tvorby. Tematicky relevantní texty napsané česky či slovensky a vydané na československém území musíme do souboru zahrnout povinně, ne však výlučně: zahrnujeme i texty, jež vyšly v jiných zemích, či jinými jazyky, pokud u nich doložíme příslušnost k onomu kulturně-politickému rámci. Na takovém postupu není nic specificky baltistického, a jeho ukázkou proto nabízíme celé filologické obci. Čtenář může vstupní baltistickou motivaci pokládat jen za oslí můstek.

1. Období mezi světovými válkami je na československém území z hlediska filologické produkce baltistické velmi nezřetelné. Práce výlučně baltistické nevycházejí.¹ Hlavní český baltista Josef ZUBATÝ (1855 – 1931) je sice naživu a v plné síle, leč věnuje se jiným otázkám.² Jeho učitel Alfred LUDWIG (1832 – 1912), zemského jazyka německého, zemřel již před válkou, stejně jako Ludwigovi starší čeští žáci František PRUSÍK (1845 – 1905) a Leopold GEITLER (1847 – 1885), kteří se baltské tematice či baltským souvislostem věnovali. Na československých univerzitách – opatrně předešleme: «s československým vyučovacím jazykem» – působili v meziválečném Československu – ať již přímo, či skrze své dílo a žáky – Zubatého vrstevníci, případně mladší současníci, u nichž s ohledem na dobový kontext musíme předpokládat, že se jim v rámci filologického vzdělání dostalo i jistých vědomostí baltistických: paleoslovenisté František PASTRNEK (1853 – 1940), Václav VONDRÁK (1859 – 1925), Josef VAJS (1865 – 1956); bohemista Václav FLAJŠHANS (1866 – 1950); literární historici Jaroslav VLČEK (1860 – 1930), Jan JAKUBEC (1862 – 1936); srovnávací filologičtí historikové Matija MURKO (1861 – 1952), Josef JANKO (1869 – 1947); literární komparatisté Jan MÁCHAL (1855 – 1939), Jiří POLÍVKA (1858 – 1933), Václav TILLE (1867 – 1937).

Všem uvedeným je společná maximální soustředěnost na materiál zvoleného jazyka (českého, slovenského, staroslověnského), pro niž i po své smrti udával vzor Jan GEBAUER (1838 – 1907).³ Komparace se děje v rámci kulturně-historických, takže staroslověnština se zkoumá na pozadí řečtiny a latiny v polaritě byzantsko-římské, čeština především vůči němčině (i samozřejmě latině), slovenština vůči češtině a maďarštině. Indoevropská příbuznost jazyků baltských je tudíž pro vyjmenované badatele irelevantní. Když Vondrák a Pastrnek ve svých gramatikách osvětlují v příslušných kapitolách indoevropské zázemí staroslověnských koncovek, uvádějí též baltské (fakticky, litevské) korespondence, leč drží se dobové obvyklého souboru jazykových

* Projekt sám je pak součástí výzkumného záměru *Středisko pro interdisciplinární výzkum starých jazyků a starších fází jazyků moderních* (MSM 0021622435) na Masarykově universitě v Brně.

¹ Překlady literárních děl i lidové slovesnosti, stejně jako publikace historické a politicko-informační, jež do dějin baltistiky rozhodně též patří, zde necháváme záměrně stranou.

² Je předsedou Československo-lotyšské společnosti a prestiží své osobnosti významně napomáhá československo-lotyšským kulturním, politickým, ba i hospodářským stykům, cf. Švec (2001: 138–141).

³ Gebauer sám přitom baltistiku studoval a nezůstalo jen u toho: Gebauer-básník překládal litevské dainy, Gebauer-vědec zpracoval baltistická hesla pro Riegrův *Slovník naučný* (1860–1874).

dokladů (fakticky, klišé), dodržující i dobově obvyklý nepoměr: hodně pro deklinaci, málo pro konjugaci. Jedině Máchal a Polívka se jako folkloristé přirozeně zajímají i o sousední materiál baltický a pouze Polívka jej skutečně znal.⁴

Pozitivní soustředěnost, symbolicky ztělesněná Gebauerem,⁵ se nijak nevylučuje s kulturním aktivismem, jež první Československá republika rovněž dostane do vínku. Mezi Zubatého vrstevníky jej dokládají moderní filologové Arnošt KRAUS (1859 – 1943), germanista s rozměrem skandinávským, a Václav MOUREK (1846 – 1911), germanista s rozměrem anglickým.⁶ Na filologickou teorii i praxi meziválečného Československa měli zásadní vliv i klasiční filologové. Ze Zubatého generace to byl již jen nepřímý Josef KRÁL (1853 – 1917), přímo pak Otmar VAŇORNÝ (1860 – 1947).

U žádného z filologů jmenovaných v předchozím odstavci nemáme jakýkoliv doklad o vztahu k baltistice.⁷ Aktivně a soustavně se baltistikou zabývá teprve indoevropista Oldřich HUJER (1880 – 1942), příslušník již zcela jiné filologické generace. Nápadným rysem Hujerovy generace je pestrost a různorodost materiálového zázemí, s nímž pracovali: egyptolog František LEXA (1876 – 1960), orientalista starověku Bedřich HROZNÝ (1879 – 1952), orientalisté novověku Vincenc LESNÝ (1882 – 1953), Jan RYPKA (1886 – 1968), ugrofinista Pavol BUJNÁK (1882 – 1933), klasiční filologové Otakar JIRÁNI (1879 – 1934), František NOVOTNÝ (1881 – 1964), latiník-medievista Karel HRDINA (1882 – 1949), bohemisté Václav ERTL (1875 – 1929), Emil SMETÁNKA (1875 – 1949), Quido HODURA (1879 – 1960), František TRÁVNÍČEK (1888 – 1961), českoslovenští literární historici Arne NOVÁK (1880 – 1939,

⁴ Karel Horálek (1981) upozorňuje, že *Anmerkungen zu den Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm* (1913–1937), které vydávali Johannes Bolte a Jiří Polívka, obsahují (Band 5, S.163–165) stručný přehled litevských a lotyšských pohádek se základní bibliografií právě od Polívky. Ilja Lemeškin (2008a) dokládá, že Polívka, vybaven Hattalovým doporučením, jel z Prahy do Záhřebu učít se litevsky přímo u Geitlera, že Polívkův žák Jiří HORÁK (1884 – 1975), později etnograf, vydal 1902 (sic!) v *Listech filologických* práci “Ke stupňování ve slovanštině a litevštině”, že lotyšská studentka Marta Grimma psala v Praze u Polívky svou etnografickou disertaci lotyšsky. Jak výjimečně byl Polívka jazykově vybaven, dosvědčuje i Vilém Mathesius (1937) ve svých pamětech: Polívka hovořil všemi slovanskými jazyky kromě bulharštiny, a to i při přednáškách studentům. Oproti tomu z ústního sdělení kolegy Lemeškina vím, že ve fondu Zubatého v Památníku národního písemnictví v Praze se nachází dopis, v němž si Máchal stěžuje adresátovi sám na sebe, že nebyl v litevštině tak pilný jako on a teď mu to moc schází. Stále ještě nezpracovaná pozůstalost všech tří folkloristů (proč je Tille spojován pouze s českými pohádkami?) může tedy přinést mnohé překvapení nejen pro baltistu. Lemeškin (2008a) upozorňuje, že Polívkův fond v Památníku obsahuje pouze od Bolteho 238 dopisů!

⁵ Krásné vyjádření tohoto programu najdeme v Gebauerově úvodu k prvnímu číslu prvního ročníku *Listů filologických* (1874). Pozitivismus je tam dán do polarity (nikoliv protikladu!) k idealismu: člověk vůbec, vědec zvláště, filolog v daném případě se upínají k ideálům. Aby se k nim mohli upínat opravdu účinně, potřebují pod nohama pevnou půdu pozitivního vědění. To vyžaduje sebekázeň a soustředění — vlastnosti, jimiž Gebauer bezpochyby vynikal, na něž se však neomezoval. Pokud dnes užíváme slova «pozitivisty» jako nadávky, vztahujeme se nejspíš k těm, kteří na pól ideální pozapomněli. Jsem přesvědčen, že je lépe nenadávat a pěstovat idealismus.

⁶ V dobách «předpřevratových» (do roku 1918) mohl onen kulturní aktivismus mít podobu i vyloženě politickou. Pro Arnošta Krause dokládá politickou aktivitu Lenka Vodrážková-Pokorná (2007: 182–184). V souvislosti s baltistikou zmiňme, že 1895 Josef Zubatý – ve spolupráci s Tomášem Masarykem – publikuje v novinách ostrý protest proti národnostnímu útlaku Litevců v Ruské říši, a to ne česky v Praze, nýbrž německy ve Vídni, aby to mělo celorakouský dopad (Lemeškin 2008b).

⁷ Skandinavistika otevírá k baltistice cestu areální. Že taková cesta už v Krausově době byla možná, dokládá Josef HOLEČEK (1853 – 1929), jenž vycházejí ze slavistiky, postupuje jak na jih, k areálním studiím balkánským, tak na sever, k areálním studiím karelským (finským). V tomto rozpětí se Holeček-básník plně shoduje s Polívkou-vědcem. Od klasické filologie pak k baltistice vede přirozená cesta indoevropsko-komparatistická, která se nemusí zajímat jen o rekonstrukci prajazyka: nabízí třeba i komparativní versologii, započatou Zubatým, jíž se později ujme Julie NOVÁKOVÁ (1909 – 1991). Zde v oddíle 7 upozorníme na baltistický rozměr klasického filologa Karla JANÁČKA (1906 – 1996).

Albert PRAŽÁK (1880 – 1956), paleoslovenista Josef VAŠICA (1884 – 1968), literárněhistoriční slavisté Jiří HORÁK (1884 – 1975), Josef PÁTA (1886 – 1942), Frank WOLLMAN (1888 – 1969), anglisté František CHUDOBA (1879 – 1941), Vilém MATHESIUS (1882 – 1945), germanisté Antonín BEER (1881 – 1950), Otokar FISCHER (1883 – 1938), romanisté Maxmilián KŘEPINSKÝ (1875 – 1971), Prokop Miroslav HAŠKOVEC (1876 – 1935), Karel TITZ (1880 – 1940), Vladimír BUBEN (1888 – 1956),⁸ keltolog Josef BAUDIŠ (1883 – 1933). Tento nový, s ničím v minulosti nesrovnatelný kvantitativní nárůst materiálové základny představuje již sám o sobě velký kvalitativní krok v národních dějinách československé filologie.

Obrat «národní dějiny československé filologie» zní vědomě čechoslovakisticky. Zkoumáme-li filologii první Československé republiky, nelze čechoslovakismus coby politický program ignorovat. Nezávisle na československém cítění jednoho každého z probíraných filologů platí, že at' už bylo jejich materiálové zázemí jakékoliv, všichni se vztahovali k jazyku českému či slovenskému, obecně přijímající právně-politický konstrukt jazyka československého. Nahlížet na dějiny filologie v československém rozměru je nutné již proto, že nejde oddělit všechny ty rodilé Slováky, kteří se zásadně zasloužili o rozvoj filologie české,⁹ ani Čechy zkoumající slovenštinu,¹⁰ nemluvě o Češích na Slovensku působících. Je-li ve výše nastíněné Hujerově generaci rodilým Slovákem pouze Pavol Bujnák, pak Hujerův český žák Josef Miloslav Kořínek se ze svého rozhodnutí Slovákem stane.

Uvědomme si zároveň omezení, jež s sebou nese národně československé hledisko, na které jsme zde přistoupili. V letech 1911–1921 (s vynucenou přestávkou 1915–1917, kdy byl mobilizován) je řádným profesorem německé pražské univerzity eminentní baltista Reinhold TRAUTMANN (1883 – 1951). Pro něho je Praha zastávkou na německé akademické pouti Gotinky – Praha – Královec – Lipsko – Jena; v mladém státi pobyl jen kráče. Jeho program moderní slavistiky však plně sdíleli ti, kdo se na německé universitě v Praze dlouhodobě snažili o česko-německé porozumění a spolupráci, především Franz SPINA (1868 – 1938) a Gerhard GESEMANN (1888 – 1948), oba slavisté; k baltistice pak měl nejbliž indoeuropeista a obecný lingvista Friedrich SLOTTY (1881 – 1964). Zcela bez potíží se do československé vědy integroval Slovinec Matija MURKO (1861 – 1952).

Pohled na materiálovou různorodost československé filologie vyvolává přirozenou otázku: byla doprovázena též různorodostí metodologickou? Odpověď není nijak samozřejmá. Předpokládá 1° zbavit se řady klišé, jež se v naší filologické obci časem ustálily, 2° znovu číst stará vědecká díla a číst je jako prameny k historii vědeckého myšlení u vědomí, že 3° co dosud běžně sloužilo za historický materiál (vzpomínky, příběhy, polemiky), jsou leckdy spíše prameny k dějinám osobních, případně kolektivních vztahů a postojů.

Pokusíme se zde o portrét Oldřicha Hujera, vědce, který se ve své době těšil mimořádné úctě. Přístupujeme-li k němu ze strany baltistiky, oboru malého, ne-li marginálního, jistě to má své důvody osobní, individuální, «ontogenetické», navenek nedůležité; zároveň to však umožňuje vystoupit ze zavedené perspektivy bohemisticko-slavistické, a získat tak trochu lepší odstup pro «fylogenetické» zkoumání filologie v meziválečném Československu.

2. Zamýšlené zkoumání musí brát přirozeně ohled i na institucionální rámec filologického života. Nejprve připomeňme, že 1882 byla pražská, tehdy Karlo-Ferdinandova universita rozděle-

⁸ U Bubna – stejně jako předtím u Trávníčka a Wollmana – vědomě překračuju sedmiletý rozestup, na který se jinak omezuju, chci-li dva lidi prohlásit za generační vrstevníky. Proto také v prvním odstavci oddílu 1, kde na sedmiletý rozestup nedbám častěji, mluvím o Zubatého generačních vrstevních, případně «mladších současnících».

⁹ V generaci před Gebauerem to je Martin HATTALA (1821 – 1903), v generaci Zubatého Jaroslav VLČEK (1860 – 1930), oba činní v Praze, zatímco Samuel CZAMBEL (1856 – 1909) a Jozef ŠKULTÉTY (1853 – 1948) zůstali na Slovensku a věnovali se filologii tam.

¹⁰ V Hujerově generaci to je Václav ERTL (1875 – 1929), Albert PRAŽÁK (1880 – 1956), v generaci Havránkové Miloš WEINGART (1890 – 1939), Václav VÁŽNÝ (1892 – 1966).

na do dvou samostatných, německé a české.¹¹ K nim 1919 přibyla v Brně universita Masarykova a v Bratislavě Komenského.¹² Institucionalizuje se nové filologické pracoviště, kancelář Slovníku jazyka českého (1911),¹³ vznikají zvláštní instituční zázemí, významně, byť ne výlučně filologická: Slovanský a Orientální ústav (1922),¹⁴ Slovanská knihovna (1924/1928),¹⁵ Ústav skandinávský a nizozemský (1930). Pokračují Královská česká společnost nauk (1784/1790) i Česká akademie věd a umění (1890); Společnost dál vydává své tradiční řady *Rozpravy* (monografické) a *Věstník* (sborníkový) v příslušných tematických třídách,¹⁶ Akademie vedle své řady monografických *Rozprav* a svého periodického *Věstníku* (1892) obecné povahy zřizuje ještě specializovaný *Sborník filologický* (1910) a popularizační měsíčník *Naše řeč* (1917). Jako Společnost se začínají chovat i university: filosofická fakulta pražská vydává *Práce z vědeckých ústavů* a *Sbírku pojednání a rozprav*, brněnská i bratislavská *Spisy* a *Sborník* (počínaje ve všech případech akademickým rokem 1922/1923). Je založena Masarykova akademie práce (1920) a pod jejím protektorátem vychází *Československá vlastivěda*. Vznikají nové filologické spolky: Klub moderních filologů (1910), Pražský lingvistický kroužek (1926), Literárně historická společnost (1934), Společnost pro slovanský jazykozpyt (1935), Kruh přátel českého jazyka (1938). Otevírají se nová filologická fora: k původně jedinému časopisu *Listy filologické* (1874) přibýly *Časopis pro moderní filologii* (1911), *Naše řeč* (1917), *Slavia* (1922), *Byzantinoslavica* (1929), *Archiv orientální* (1929), *Slovo a slovesnost* (1935); k dispozici jsou fora vědecko-popularizační jako humanitní *Athenaeum* (1884–1893, obnoveno 1919–1922), přírodovědný *Vesmír* (1872–1907, obnoven 1923), či celostně pojatá *Věda a život* (1935); z for kulturně-historických zmiňme alespoň *Slovanský přehled* (1898–1914, obnoven 1925) a pro úplnost dodejme ještě dvě fora historická, jichž využívali i filologové: *Časopis Národního musea* (1827) a *Časopis Matice moravské* (1869).

Na Slovensku, abychom nezapomněli, působí Matice slovenská (1863–1875, obnovena 1919), jež vydává *Sborník Matice slovenskej pre jazykozpyt, národopis a literárnu históriu* (1923) a měsíčník *Slovenská reč* (1932); pokračují Škultétyho *Slovenské pohľady* (1890). Novou silu představuje Učená spoločnosť Šafárikova (1926), publikující *Práce Učenej spoločnosti Šafárikovej*, *Slovenský archív* a časopis *Bratislava* (1927).

¹¹ Obě se až do převratu jmenují dál Karlo-Ferdinandova universita. Teprve zvláštní zákon z roku 1920 přiřkl té české název «Karlova universita», zatímco o německé mluví jako o německé universitě v Praze, která si teprve má sama vybrat jméno. Německá universita přitom držela historické insignie Karlovy university, jež vydala – za okolností rušných a vzrušených – až 1934.

¹² Brněnské i bratislavské hrozilo v letech 1933–1934 částečné rušení a slučování, jež se zvláště týkalo jejich fakult filosofických a přírodovědeckých, které počtem studentů i profesorů nebyly dost silné.

¹³ Zřídila ji Česká akademie věd a umění. Jak uvidíme v oddíle 7, kancelář zásadně ovlivnila vědecký růst řady osobností.

¹⁴ Oba ústavy byly zřízeny na podnět T.G.Masaryka zákonem z roku 1922, fakticky však fungovaly až od roku 1928 (Slovanský), či 1929 (Orientální), což jasně dokládají jejich *Ročenky*. Měly povahu učené společnosti a zároveň aktivně pěstovaly zahraniční styky, a to jak vědecké, tak hospodářské. Shodně od roku 1929 začaly vydávat časopisy *Byzantinoslavica*, resp. *Archiv orientální*; zato časopis *Slavia*, vzniklý z podnětu universitní slavistiky, byl se Slovanským ústavem propojen pouze personálně (příspěvatelé a redaktoři mohli být «činnými členy» Ústavu), nikoliv institucionálně.

¹⁵ Na rozdíl od ostatních knihoven byla v majetku a řízení ministerstva zahraničních věcí, nejprve jako knihovna Ruská (1924), pak Slovanská (1928).

¹⁶ Společnost, dbajíc na zemský bilingvismus, je vydávala pod důsledně dvojjazyčným názvem *Abhandlungen / Rozpravy* a *Sitzungsberichte / Věstník*; po r. 1918 nahradila němčinu francouzština: *Travaux... a Mémoires... de la Société Royale des Sciences de Bohême*.

Teprve 1932 vzniká Maďarská společnost pro vědy, písemnictví a umění v Československu (Csehszlovákiai magyar tudomány, irodalmi és művészeti társaság); již 1920 byl založen karpatskoruský kulturně-vzdělávací spolek Prosvita (Просвіта) a proti němu 1923 obnoven Spolek sv. Vasila Velikého. Nejsm kompetentní posoudit činnost uvedených spolků, pokládám za důležité připomenout je zde spolu s exilovými vysokými a vyšším odbornými školami ukrajinskými, běloruskými, ruskými, abychom si uvědomili, jak pestrá byla institucionalizovaná filologie meziválečného Československa. Je záslužné, že tehdejší *Československá vlastivěda* (svazek III) i jiné publikace, e.g. *Slovanské spisovné jazyky v době přítomné*, tuto skutečnost reflektovaly.

Zdůrazněme mezinárodní orientaci: tou se vyznačují již zmíněné tituly *Slavia*, *Byzantinoslavia*, *Archiv orientální*, stejně jako *Slavisches Rundschau* (1929–1940) a *Germanoslavica* (1931–1938),¹⁷ vydávané filologickou obcí kolem německé university v Praze,¹⁸ nemluvě o *Travaux du Cercle linguistique de Prague* (1929). Mezinárodní rozměr je vidět i v jazykové pestrosti jubilejních sborníků, jež představují zvláštní žánr publikačního fora (Pastrnek 1923, Máchal 1925, Zubatý 1926, Janko & Kraus 1929, Chlumský 1931, Pražák 1931, Mathesius 1932, Haškovec 1936). Čeští vědci o svých pracích vzájemně kriticky referují v časopise, jehož název se ustálil na podobě *Naše věda* (1914), a francouzsky pro svět vydávají anotovanou bibliografii *Revue des travaux scientifiques tchécoslovaques* (1924–1931). To vše je součástí rámce, v němž zkoumáme dějiny meziválečné československé baltistiky — a vůbec jakékoliv filologie.

3. Uvědomme si nyní, že Oldřich Hujer je: řádným profesorem indoeuropeistiky na universitě Karlově (po Josefu Zubatém) a zároveň externím profesorem indoeuropeistiky na universitě Masarykově,¹⁹ kde všude přednáší a vede semináře; tajemníkem nejprve III. třídy, filologické, později dokonce generálním tajemníkem celé České akademie věd a umění i členem lexikografické komise Akademie a zároveň výkonným redaktorem (spolu s Emilem Smetánkou a Milošem Weingartem) *Příručního slovníku jazyka českého*, jež Akademie iniciovala; odborným redaktorem obou jazykovědných svazků *Československé vlastivědy*, kde sám má též zásadní příspěvek; redaktorem časopisů *Listy filologické* (1913–), *Slavia* (1922–), *Naše řeč* (1931–1937); odborným redaktorem jednoho oddělení *Revue des travaux scientifiques tchécoslovaques* (za léta 1919–1924), iniciátorem *Bibliografie československých prací lingvistických a filologických* (za léta 1929–1935) a bibliografickým spolupracovníkem *Indogermanisches Jahrbuch* (za léta 1913–1939); redaktorem sborníku Zubatému i vydavatelem Zubatého díla; členem redakčního kruhu a zároveň častým referentem časopisu *Naše věda* (1914–1938), členem redakčního kruhu časopisu *Južnoslovenski filolog* (1922–); členem několika zahraničních vědeckých institucí a... Pražského lingvistického kroužku.

Hujerovo členství v Pražském lingvistickém kroužku překvapuje, uvážíme-li, že jeho mladogramatické zaměření, tak často a tak samozřejmě zdůrazňované, bylo protichůdné k tomu, oč Kroužek usiloval. Ještě víc překvapuje, že Hujer, který v Kroužku nikdy nepřednášel ani nepublikoval, byl členem zakládajícím. Byl totiž mezi těmi, kdo v roce 1930 podepsali

¹⁷ Připomeňme *Čechische Revue* (1906–1912) Arnošta Krause, jejímž cílem bylo informovat zemské Němce, zbytek monarchie i zahraničí o českém politickém, kulturním a hospodářském životě. V tomto smyslu byla *Čechische Revue* duální ke *Slovanskému přehledu* Jana Rokyty / Adolfa Černého a předjímala *Slavisches Rundschau*, v níž se silně angažoval Roman Jakobson. Na vydávání *Germanoslavik* se podílel Slovanský ústav, což je důležitý příklad německo-české spolupráce.

¹⁸ Ta obdobně k *Archivu orientálnímu* (1929) vydává *Indologica Pragensia* (1929), leč s volnou periodicitou. První indologický svazek je teprve druhým spisem v celé řadě *Schriften der philosophischen Fakultät der Deutschen Universität in Prag*, zatímco *Práce z vědeckých ústavů filosofické fakulty University Karlovy* mají do konce roku 1929 na svém kontě již 24 položky.

¹⁹ Kdežto na Komenského universitě v Bratislavě učí indoeuropeistiku, pod níž baltistika tradičně spadá, Čech Josef Baudiš, osobním zaměřením keltolog.

stanovy Kroužku, když ten, maje za sebou již čtyři roky intenzivní činnosti a úspěšná mezinárodní vystoupení, teprve žádal o oficiální registraci (Vachek 1999: 62,96). Nevím dosud, jak se Hujer mezi zakládající členy PLK dostal, je jasné, že z duchovních zakladatelů a faktických hybatelů Kroužku měli k Hujerovi institucionálně nejbližší Vilém Mathesius (přes Karlovu universitu) a Bohuslav Havránek (přes kancelář Slovníku).²⁰ Nicméně co dnes o Hujerovi víme, to víme díky aktivitám PLK a jeho členů: nejenže čelní představitelé – Mathesius, Trnka, Havránek, Mukařovský – přispěli do zvláštního dvojčísla *Listů filologických* (LXVII, 1940, 3/4, 129–408), jež v protektorátních podmínkách představovalo Hujerův *Festschrift*,²¹ Kroužek navíc vydal jako samostatný výtisk *Soupis prací Oldřicha Hujera k jeho šedesátce v listopadu 1940* a pak ještě “Dodatek k bibliografii prof. Oldřicha Hujera” (1942) v časopise *Slovo a slovesnost*.²² Člen Kroužku Václav Machek připravil posmrtné třetí vydání Hujerova *Úvodu do dějin jazyka českého* (1946), člen Kroužku Josef Kurz připravil k vydání Hujerovy *Příspěvky k historii a dialektologii českého jazyka* (1961),²³ vše inicioval a úvodem opatřil Bohuslav Havránek, faktický předseda Kroužku tehdy fakticky neexistujícího. Co zde o Hujerovi tvrdíme, se opírá o údaje z Havránkova úvodu k *Příspěvkům*. Tam se zároveň dozvídáme, že po výboru bohemistickém plánoval se ještě výbor studií praslovanských a indoevropských. Nevyšel.²⁴

²⁰ Naše vědomosti se rozšíří, až vyjdou archivní materiály meziválečného Kroužku. Kolega Petr Čermák, který je nyní zpracovává, mi potvrdil, že existuje korespondence mezi Kroužkem a Oldřichem Hujerem, a dodal, že všechny dopisy Kroužku adresované Hujerovi se nesou v tónu obrovské úcty.

Uvažme jen, že když Hujer, od 01.12.1930 člen PLK, nastupuje po Zubatém (†21.03.1931) – spolu s Quido Hodurou a Františkem Oberpflazerem, dalším členem PLK – do redakce *Naší řeči*, nastupuje tam v době, kdy se Kroužek vlastně už chystá k zásadnímu vystoupení proti údajně nové praxi tohoto časopisu (veřejné přednášky v lednu a únoru 1932, knižní vydání v září 1932).^{20a} Hujerovo členství v redakci *Naší řeči* zdá se téměř ex offio: byl tajemníkem právě té třídy Akademie, která časopis vydávala; jeho a Hodurovým příchodem se zároveň posiluje propojení *Naší řeči* s *Příručním slovníkem jazyka českého*, jež předtím ztělesňoval Václav Ertl (†1929) a po celou dobu též Emil Smetánka (1916–1949). Hujerovo přímé angažmá v *Naší řeči* (1931–1937) časově souvisí s tím, že 1931 přestává vycházet *Revue des travaux scientifiques tchécoslovaques*, na němž se redaktorsky podílel, a tím, že 1938 se stává generálním tajemníkem Akademie.

^{20a} Terčem kritiky PLK byla výlučně osoba Jiřího Hallera; Ertla i Zubatého Kroužek chválí a k Hujerovi se nikde nevyjadřuje. Haller přitom do redakce přišel krátce před Hujerem, aby počínaje ročníkem 1931 převzal od posledních dvou zbývajících redaktorů, Smetánky a Zubatého, funkci významnou. Důležité svědectví z druhé strany podává Haller (1937:33–46).

²¹ “Listy filologické Oldřichu Hujerovi k šedesátým narozeninám 25.xi.1940. Z podnětu výboru Jednoty českých filologů uspořádali J.M.Kořínek a V.Machek” zní coby incipit titulní list (p.129) dvojčísla. Svazek neobsahuje žádný text o Hujerovi, na konci (p.408) stojí explicit:

Doslov redakce. Ve shodě s povahou Hujerovy životní práce, která je věnována především osvětlení jazykové minulosti větve slovanské a našeho národa, žádali jsme od účastníků této oslavy, aby dali pokud možno přednost látkám domácím. Bibliografie jubilejních prací vychází současně s tímto sborníkem jako samostatná publikace Pražského lingvistického kroužku.

Oba pořadatelé *Festschriftu*, Václav Machek a Josef Miloslav Kořínek, byli též členy PLK, nicméně tohoto úkolu se ujímají především jako Hujerovi žáci. Abychom ocenili osobní nasazení Kořínkovo, uvažme, že on tehdy musel vše vyřizovat jako občan cizího státu, Slovenska (cf. infra sub 7).

²² Toto gesto je zcela mimořádné. Kroužek něco takového učinil jen dvakrát,^{22a} vždy vůči svým «netypickým» členům, za kterými stála obdivuhodná práce a všeobecná akademická prestiž. Byli to Oldřich Hujer a Arne Novák. Novák se vydání svého soupisu žel nedožil.

^{22a} Pomínám zde společné vydání soupisu prací Františka Trávníčka a Franka Wollmana (1938), jež v dějinách PLK vyžaduje ještě dodatečnou interpretaci.

²³ Machek a Kurz jsou další překvapiví zakládající členové Pražského lingvistického kroužku.

²⁴ Hujer tedy neměl ani takové štěstí jako Zubatý, jehož *Studie a články* za Protektorátu vybral a připravil k vydání. To po Hujerově smrti uskutečnil až jeho žák Václav Machek, a sice ve dvou částech, I⁽¹⁾ (1945), I⁽²⁾ (1949). Machek sám pak sebral a vydal svazek II (1954). Havránek inicioval ještě vydání Zubatého nepublikovaných přednášek *České sloveso* (1980), sám se ale zveřejnění nedožil.

4. Havránek charakterizuje lingvistické dílo Oldřicha Hujera s úctou a přitom kriticky výstižně, že Hujera jeho akribie vedla ke snaze podávat řešení vždy přesné a pokud možno definitivní, což ho nutilo věnovat se především dílčím otázkám jazykovědným: při souborné práci, pokračuje Havránek (Hujer 1961:6), nelze totiž nepřijímat i již hotové výsledky [rozumějme, jaké autor sám nemůže ověřit] a nepodávat i jen hypotetická řešení [konec citační parafrase]. Tím spíše bychom měli souborné práce, jež Hujer přece jen vydal, respektovat jako garantovanou kvalitu na nejaktuálnější dobové úrovni. Jsou to, přeskočíme-li prozatím jeho habilitační spis (1910) s dodatky (1911, 1912), *Úvod od dějin českého jazyka* (1914, ²1924, ³1946), samostatná publikace, a *Vývoj jazyka československého* (1934), součást *Československé vlastivědy*. *Úvod* podává celkový obraz stavů baltoslovanského a praslovanského,²⁵ *Vývoj* podrobně a zároveň čtivě vymezuje češtinu a slovenštinu jako specifický soubor systémových možností. Hujerův *Vývoj* je přitom nutno vnímat v celku *Vlastivědy*, tedy s Havránkovými *Nářečmi českými* a Vážného *Nářečmi slovenskými*,²⁶ jež obě vyšly v témže svazku (1934), i s Havránkovým *Vývojem spisovného jazyka českého a Vážného Spisovným jazykem slovenským* ze svazku dodatkového (1936).²⁷

Zamysleme se nad vnitřními souvislostmi tohoto celku: nejprve se předvede pluralita systémových možností i systémových motivací (historický vývoj), pak pluralita aktualizovaných systémů (nářeční rozmanitost) a nakonec dynamika funkčního uzpůsobování (spisovný jazyk). Hujer, který byl odborným redaktorem obou jazykových svazků *Vlastivědy*, s takovým uspořádáním musel víc než souhlasit, musel s ním být ztotožněn. To ostatně dokládá 1.kapitola jeho *Úvodu*, nazvaná “Dějiny jazyka, jejich obsah”, kde již v 1.vydání (1914)

1° hned zkraje odmítá tradiční dělení, tak typické pro mladogramatický pozitivismus, dějin jazyka na «vnitřní», jež pojednávají o proměnách jazykových útvarů, a «vnější», pojednávající o rozšíření a fungování jazyka. Vyhlašuje neoddělitelnost obou stránek: proměny uvnitř jazyka jsou s jeho rozšířením a fungováním provázány;

2° klade před jazykovědu úkoly historické i prehistorické, totiž popsat doložené stavy a rekonstruovat nedoložené. Nejde o jediné úkoly jazykovědy, leč nelze je pominout;

3° popis jazyka vidí v uchopení jeho gramatiky a lexika zároveň. Uznává, jak mimořádnou výhodu dostala čeština v Gebauerově *Historické mluvnici*, a zdůrazňuje, jak moc potřebuje historický slovník, objasňující vznik i zánik slov a proměny jejich významu;

4° zdůrazňuje, jak nezbytné je zkoumat živou mluvu a zmapovat současný stav nářečí, v nichž vidí poslední fasi spontánního vývoje mluveného jazyka.

Porovnejme tyto body s typickými postoji Kroužku, jak jsou symbolicky vyjádřeny v *Mélanges linguistiques dédiés au Premier Congrès des philologues slaves*.²⁸ Bod 1° sice výslovně neříká, že jazyk je «soubor výrazových prostředků s jistým účelem» (Th 1a), leč provázanost tvarové stavby jazyka s jeho fungováním v lidském společenství, jež Hujer vyzdvih-

²⁵ Právě proto bylo jeho druhé vydání (1924) přeloženo do srbocharvátštiny (1935) a třetí, posmrtné (1946) do ruštiny (1953), což jak zdůrazňuje Havránek v předmluvě k *Příspěvkům*, je ohlas vskutku mimořádný.

²⁶ I zde je zhodnocena Hujerova iniciativa. Havránek (Hujer 1961:10) vzpomíná, že právě z Hujerova podnětu napsal 1924 svou studii *K české dialektologii* a že vůbec první docentské čtení, jímž ho Hujer pověřil, bylo 1928/1929 o českých nářečích. Dále vzpomíná, že Hujer za okupace podnítil dotazníkovou akci pro výzkum českých nářečí, kterou po válce uskutečnil – dodejme, za Havránkova vedení – nově zřízený Ústav pro jazyk český.

²⁷ Je-li Hujer překvapivým členem Kroužku, je Vážný členem neokázalým: v Kroužku přednášel dvakrát (Vachek 1999: 101,103), k zásadám Kroužku se veřejně hlásil (Vážný 1933; 1936: 214).

²⁸ Ano, jde o 1.svazek *Travaux du Cercle linguistique de Prague* (1929). Chceme zdůraznit celek svazku, který nejprve předkládá *Thèses* (značíme Th s číslem příslušného oddílu) a potom *Études* (uvádíme jménem autora příslušné studie).

ne jako první věc svého výkladu, svědčí o jeho přirozeně funkčním přístupu k jazyku. Vliv geografického rozšíření a kulturních funkcí jazyka na jeho vnitřní podobu, hláskovou i tvarovou, jež Hujer v této souvislosti zdůrazňuje, v *Études* tematizují Savickij a Havránek. Hujerův bod 3°, podávající jazyk jako jednotu lexika a gramatiky, je ve své samozřejmosti něco, co i Kroužek pokládá za potřebné zdůraznit, (Th 2b-c), přičemž historickým proměnám významu slov se v *Études* věnuje Slotty. Spojení bodů 2° a 4° svědčí o tom, že pro Hujera je přirozené pracovat s diachronií i synchronií jakožto komplementárními přístupy, což Kroužek v *Thèses* opatrně připouští (Th 1b) a Trnka v *Études* výslovně žádá. Samozřejmě je rozdíl v míře uvědomění a propracování, ale ponechme to právě jako otázku míry. Pokud Vachek (1999:21) řadí Hujera mezi ty členy PLK, „kteří se ve své práci zásadami funkčně strukturní koncepce neřídili,“ a charakterizuje ho jako „osvíceného mladogramatika“, pak s vědomím, že jde právě o otázku míry, zdůrazněme, že v obecných postojích si Oldřich Hujer s celkem Kroužku mohl dobře rozumět.

Pokusím se o jisté srovnání osobních programů. Oldřich Hujer a Vilém Mathesius jsou vrstevníci. Studovali na stejné universitě, z velké části u stejných profesorů. Získali podstatně různé podněty zahraniční: Hujer studoval přímo v Lipsku za největšího rozkvětu mladogramatismu, zatímco Mathesius čte v Praze lingvisty právě jiné orientace (Wilhelm Viëtor, Henry Sweet, Otto Jespersen) a učí se praktické fonetice u Olafa Brocha za jeho pobytu v Praze. Oba, Hujer i Mathesius, jsou mimořádně pracovití a silně se angažují v organizaci vědeckého života i v širokém životě kulturním. Oba jsou bohemisté, byť s rozdílným zájmem: u prvního jde o vývojovou perspektivu od indoevropštiny k češtině, u druhého o konfrontaci češtiny s angličtinou (tu navíc učí jako živý jazyk); v důsledku toho má Mathesius nesrovnatelně větší příležitost, aby rozvinul funkční pojetí jazyka, jež Hujer s ním intuitivně sdílí. Oba chápou jazyk jako jednotu lexika a gramatiky, pouze Mathesius však tuto jednotu tematizuje. Oba uznávají potřebu zkoumat vývoj jazyka a zároveň nezbytnost zkoumat tento vývoj souběžně s vývojem společenských a kulturních funkcí, jež onen jazyk plnil; oba k takovým úkolům dokáží vést své mladší kolegy: Mathesius Trnku (1930), Hujer Havránek a Vážného (1936), přičemž se stále pohybujeme uvnitř Kroužku. Oběma je společný i zájem o živý mluvený jazyk: Mathesius se mu později věnuje přímo, donucen slepotou; Hujer, vázán řadou jiných povinností, se postará, aby se tematů věnovali druzí (cf. n.26). A vezmeme-li tak výsostně strukturalistický pojem, jakým je znak, musíme uznat, že s ním nepracoval ani jeden. Čím se tedy liší? Mathesius ztělesňuje celoživotní zápas o pojmově adekvátní uchopení jazyka, přičemž mu nebylo dopřáno, aby svůj zápas dovedl do hotového konce. Zůstává velkorysá hrubá stavba: funkční onomatologie vs. funkční syntax, morfologie týkající se oběho, fonologie stojící vůbec mimo, charakterologie integrující vše; každý pokračovatel tuto stavbu může – a především musí – dopracovávat podle svého. Hujer se oproti tomu spokojuje s pojmovým aparátlem své doby a soustředí na výběr úkolů. A uznáme-li za výsledek kolektivní výstupy, měl obrovský úspěch: vlastivědný popis jazyka československého (1934–1936) o svých pěti složkách je hotový útvar, za který dosud nikdo nešel, ba sotva už kdo půjde, *Příruční slovník jazyka českého* (1935–1957) stále zůstává tím nejpodrobnějším, jaký pro češtinu máme.

5. Bohemistické Hujerovo dílo, *Úvod, Vývoj i Příspěvky*, je v knihovnách ještě dostupné. Neodvažuju se odhadnout, jak je známé. Dílo ostatní – indoeuropeistické, slavistické, baltistické – je dostupné hůř a obávám se, že už zcela neznámé. Přitom jeho *Slovanská deklinace jmenná* (1910) měla dopad okamžitě po svém vydání a po mnoho desítek let zůstávala referenčním pojmem,²⁹ stejně jako navazující práce o deklinaci zájmenné (1911, 1912). Ano, máme dnes výklady jiné. Jejich jinakost se týká především pojmového aparátu; jazykový materiál a jeho třídění se od Hujerových dob mnoho nezměnily. Mohli bychom se chlubit, že už před sto lety

²⁹ Na Hujerovu *Deklinaci* (1910) okamžitě reaguje Pastrnek, téměř o 30 let starší, ve druhém vydání svého *Tvarosloví jazyka staroslověnského* (1912).

český jazykovědec sesbíral a utřídil argumenty tak, že si v zásadě dosud ponechávají platnost. Neděláme to. Nemaľý podíl na takovém postoji má předsudek: Hujer byl mladogramatik.

Rád bych zdůraznil, že Hujer byl především pozitivista, a to v tom pozitivním významu, jež jsme v souvislosti s Gebauerem připomněli v oddíle 1 (n.5). Jistě, Hujer studoval i v Lipsku, hlavním městě mladogramatismu, mimo jiné u Augusta LESKIENA (1840 – 1916), vůdčí osobnosti mladogramatismu, a svou habilitační práci pojmenoval ve zcela vědomé paralele k Leskienově *Die Declination im Slavisch-Litauischen und Germanischen* (1876), již dnes považujeme za manifest mladogramatismu. V čem spočívá onen manifest, který 1910 ještě žádným manifestem nebyl? Leskien chce utřídít dosavadní výklady baltoslovanských a germánských jmenných tvarů a v předmluvě výslovně říká, že přitom uznává pouze dva argumenty: pravidelné hláskové posuny a analogické vyrovnávání. Tento přístup byl v Hujerově době všeobecně přijímanou normou, k níž není třeba se vyjadřovat (ona ostatně platí dodnes). Hujera zajímá, co všechno ještě je pravidelný posun, co analogické vyrovnávání. Svůj úkol formuluje takto: „rozmanité výklady o tvarech deklinace slovanské sebrati, je kriticky oceniti a ukázati, co lze v slovanské deklinaci jmenné pokládati za jisté, co za pravdě podobné, co za pochybné a nesprávné.“ Dobře ví a výslovně píše, že naposledy toto udělal právě Leskien (1876). Od té doby přišlo mnoho nových poznatků i mnoho nových výkladů a nazrál čas udělat v nich pořádek znovu. Hujerovu stupnici «jisté – pravděpodobné – pochybné – nesprávné» bychom dnes podle toho, jak ji před sto lety definoval, mohli vnímat jako poměrování systémovosti, i když on pochopitelně o systému nemluví. Jeho rozbory lze z dnešního pohledu označit za velmi jemnou morfonologii, soustředěnou na konec slova coby fonotaktické jednotky. Neužívá pojmů fonologických, nicméně jeho postup je natolik opatrný, že jej lze do fonologického metajazyka snadno převést: Hujer studuje všechny změny v celku morfu – koncovky, sufixu, předpony – který je nositelem jistého významu, a morf bere důsledně jako jednotku foneticko-prosodickou.

Čtenáře při pohledu do obsahu může zaskočit, proč je v kapitole nadepsané «Nominativ singularu» tolik místa věnováno třeba sémantice litevské předpony *at-*. To proto, že Hujer, nenacházející dostatečné srovnání pro *Auslaut* mezi koncovkami, hledá též u předložek, nu a slovanská předložka-předpona *od*, která by jistý argument poskytnout mohla, je podezřelá tím, že její baltický protějšek *at* jako předložka nikdy nevystupuje a coby předpona má zvláštní posunutou sémantiku. Než tedy slovanské *od* argumentačně použije, musí vyšetřit, zda baltický a slovanský morf vůbec patří k sobě.

Hujer je stejně jako Mathesius, s nímž jsme ho srovnávali ke konci oddílu 4, dítětem doby zralé pro přehodnocení vědeckých paradigmat. Na rozdíl od Mathesia Hujer o nové pojmové uchopení jazyka neusiluje. Má však dostatečný filologický cit i kritický rozum, aby se dokázal dohodnout s lidmi, kteří o metodologické přehodnocení usilují. Josef Zubatý, často stavěný do protikladu k mladogramatikům, napsal na Hujerovu práci jednoznačně kladný posudek (1910), v němž oceňuje úplnost autorova přehledu, kritičnost a samostatnost úsudku, stejně jako později jednoznačně pochválil Hujerův *Úvod* (Zubatý 1914). Týž Zubatý ve stejné době nedokázal ocenit programové vystoupení Mathesiovo.³⁰ A dodejme, že v úvodu práce *Remarques sur l'évolution phonologique du russe comparée à celle des autres langues slaves* (1929), která symbolicky otevírá nový pohled na zkoumání jazykového vývoje a již se světu představuje nová lingvistická škola,³¹ její autor Roman Jakobson děkuje za radu a pomoc právě dvěma českým profesorům, Mathesiovi a Hujerovi.

³⁰ Josef Vachek (1999: 15) předává Mathesiovu vzpomínku, jak jeho přednáška “O potenciálnosti jevů jazykových”, pronesená 06.02.1911 v Královské české společnosti nauk za předsednictví Josefa Zubatého, nevyvolala vůbec žádnou diskusi. Zubatý sám ji jen zdvořile pochválil a označil za «příliš jemnou» pro přítomné posluchačstvo.

³¹ Jakobsonovy *Remarques...* vycházejí jako 2. svazek TCLP a jsou spolu s 1. svazkem (*Mélanges...*, cf. n.28) předkládány účastníkům Prvního sjezdu slovanských filologů v Praze jako ukázka nové lingvistiky. Kroužek tehdy rozdával i francouzské résumé Havránkových *Genera verbi* (cf. infra n.47).

Co je potom TEN mladogramatismus, vůči němuž je Pražský lingvistický kroužek sta-
věn do protikladu a kvůli kterému je Hujer pokládán za člena zvláštního? Rozhodně jej ne-
smíme ztotožňovat s historickosrovnávacím jazykozpytem: ten Kroužek jednoznačně uzná-
vá.³² Tím spíš jej nelze ztotožňovat s rekonstrukcemi prajazyka: to Hujer nikdy nedělal.³³

Praslovanština je pro Hujera výkladový konstrukt, jazyk nebo jazykový základ, z ně-
hož vznikly historicky doložené slovanské jazyky. Stejný postoj zaujímal i Antoine
MEILLET (1866 – 1936), zatímco Jooseppi MIKKOLA (1866 – 1946) pokládá praslo-
vanštinu za jazyk období, kdy slovanské jazyky tvořily jeden celek. Mikkolovo hle-
disko – a pouze ono – umožňuje ptát se, nejen kdy slovanský celek vznikl, ale též
kdy zanikl, a umožňuje, aby třeba Nikolaj TRUBECKOJ (1890 – 1938) prohlásil, že
praslovanské období trvalo až do historických dob.

Co Kroužek odmítá – někdy opravdu přímo pod jménem «mladogramatismus» – a co sama
doba již vnímala jako potíž, je výlučný historicismus v jazykovědě, totiž představa, že vše
v jazyce vysvětlím tím, že vyložím, jak k tomu historicky došlo, a zároveň nic nevysvětlím
jinak. Toto rozhodně není přístup Hujerův (cf. supra, 1° – 4°) a těžko bychom to dokládali
i u Leskiena. Programové vyhlášení v tomto smyslu podávají až Karl BRUGMANN (1849 –
1919) a Wilhelm STREITBERG (1864 – 1925) v úvodním slovu prvního svazku *Indogermani-
sche Forschungen* (1892): „Wer... das Wesen einer modernen indogermanischen Mundart zu
erkennen sich bemüht, ist nicht minder ein ‘Indogermanist’ als jener, der die Geheimnisse
jahrtausendalter Denkmäler zu enträtseln sucht. ... Wer es unternimmt, eine Sprache wissen-
schaftlich zu ergründen, dem steht nur eine einzige Methode zur Verfügung: die historische.“

Bude dobře rozlišovat mezi mladogramatismem, který chce vykládat jazykový vývoj
podle pevných zákonitostí (tato these bez ohledu, zda platí či ne, se nevykládá se systémo-
vým pohledem na jazyk), a historicismem, který nepřipouští jiný výklad jevů, než že jsou
výsledkem jiných jevů (tato these se se systémovým pohledem na jazyk vylučuje). Pak Huje-
rův mladogramatismus nebude ničemu na překážku ani s ničím v rozporu.

6. V jakém smyslu je Oldřich Hujer baltista? Je filolog přesvědčený o tom, že věda o jazyce
musí být schopna popsat současnost i minulost jazyka jakožto systému. Svůj osobní úkol vidí
v popisu jazyka českého. Češtinu přirozeně popisuje v dualitě se slovenštinou a v souvislos-
tech českých i slovenských nářečí chápaných jako samostatné aktualizace vývojového potenci-
álu. Nadto sleduje češtinu (se slovenštinou) jako aktualizace ještě širších potenciálů, slovan-
ského a baltoslovanského. Přitom slovanské i baltické jazyky skutečně zná, a to tak dobře,
že o jejich zkoumání soustavně zpravuje Československo i svět v anotovaných bibliografiích.

Anotované bibliografie Hujer pořizoval česky pro *Sborník filologický*,³⁴ německy pro
Indogermanisches Jahrbuch, francouzsky pro *Revue des travaux scientifiques tchécoslova-
ques*.³⁵ Obstarával především slavistiku, často baltistiku, někdy ještě další oblasti.³⁶

³² V první generaci Kroužku se takovými otázkami zabýval Bohuslav Havránek i Bohumil Trnka. A
Vilém Mathesius (2009: 208) ve svém pamětech o Zubatém píše: „Škoda, že vědecký zájem mne nesl
k jinému materiálu než ten, se kterým pracoval, a k jiným řadám problémů. Jinak by se tento hluboký
a jemný badatel... jistě byl stal důležitým činitelem v mém vědeckém vývoji.“

³³ Hujerův program, jak jsme vysvětlili v oddíle 4, zní: popsat češtinu. Poznamenejme, že i mladogra-
matik Leskien, vidí svůj úkol ve vyčerpávajícím popisu jazyků. Jeho monografie o staroslověněštině,
srbocharvátštině, či litevštině usilují o synchronní popis jazyka, přihlížející k jeho dialektální rozptýle-
nosti a historické doloženosti (ta nikdy nepřesahuje pár století). Historický výklad hláskových i proso-
dických změn Leskienovi nakonec slouží především k osvětlení platných morfologických vztahů.

³⁴ Vycházela jako příloha *Sborníku*, vydávaného Akademií, ve svazcích 1–8, pokryla léta 1909–1922.

³⁵ Vyšla v šesti svazcích v letech 1924–1931, pokryla produkci let 1919–1924. Vydávala ji Královská
česká společnost nauk.

³⁶ Pro *Revue des travaux scientifiques tchécoslovaques* zpracovává “Des recherches tchèques sur la

Nejprestižnější byla jistě jeho celoživotní spolupráce s *Indogermanisches Jahrbuch*. Ročenku vydávala Indogermanische Gesellschaft, založená 1913 právě za tím účelem. Personálně šlo o okruh badatelů spojených s časopisem *Indogermanische Forschungen* (1892): Brugmann, Streitberg, Debrunner, Porzig, Krahe. K zakládajícím členům patřil i Josef Zubatý. Právě ten Hujera do ročenky přivedl. V prvním svazku (ročník 1913, vyšel 1914, pokrývá bibliografii roku 1912) vypracoval balto-slovanský oddíl ještě Zubatý, který předtím dělal totéž pro *Anzeiger für indogermanische Sprach- und Altertumskunde*, přílohu *Indogermanische Forschungen*, přičemž v ročence děkuje za pomoc pánům Hujerovi a Weingartovi. Druhý svazek (ročník 1914, vyšel 1915, pokrývá bibliografii 1913) uvádí jako autory balto-slovanského oddílu rovnocenně Hujera a Zubatého, od třetího svazku (ročník 1915, vyšel 1916, pokrývá 1914) oddíl zpracovává sám Hujer, v osmém svazku (1920/1921, bibliografie let 1918–1919) jsou v balto-slovanském oddíle jako autoři uvedeni Hujer a Vasmer,³⁷ od devátého svazku (1921/1922, bibliografie let 1920–1921) se Hujer omezuje pouze na slovanskou část: baltskou zpracovává někdo jiný (Gerullis, Fraenkel, Blese) nebo i přímo chybí.³⁸ Celkem za svůj život pořídil Oldřich Hujer anotovanou bibliografii světové slavistiky (dílem též baltistiky) za roky 1913 až 1939 (vycházela v letech 1915–1942). Po jeho smrti nastala ve vydávání ročenky přestávka. Po válce se Společnost snaží ročenku obnovit, leč natrvalo se to už nepodaří: 1955 vychází jako poslední svazek *Bibliographie der Jahre 1947–1948*.³⁹

Navíc se Hujer velmi staral, aby vědecká bibliografie vůbec vycházela. V České akademii, kde měl vysoké postavení, zařídil, aby se bibliografická příloha *Sborníku filologického*, jenž po válce vycházel velmi nepravidelně, osamostatnila coby *Bibliografie československých prací lingvistických a filologických*.⁴⁰ A když 1931 skončila *Revue...*, domluvil, aby zahraničí bylo podrobně informováno prostřednictvím partnerského fora *Zeitschrift für slavische Philologie*, s jehož vydavatelem byl v dobrých kolegiálních stycích.⁴¹

linguistique comparée ainsi que sur la philologie hindoue et orientale”, cf. 1924 I (1919), 115–122.

³⁷ V závěrečné poznámce Hujer zdůrazňuje, jak těžké je cokoliv získat z poválečného Ruska a jak moc je zavázán kolegovi Vasmerovi, že odtamtud přivezl knihy a zprávy. Slavista a baltista Max VASMER (1886 – 1962) byl ruský Němec, který se narodil a studoval v Petrohradě. Po revoluci utekl přes Tartu (1918–1921) do Německa. V Berlíně založil a vydával *Zeitschrift für slavische Philologie* (1924).

³⁸ Georg GERULLIS (1888 – ≈ 1945), litevskoněmecký baltista z Východních Prus, profesor na univerzitách v Lipsku, Královci a Berlíně. Jako německý důstojník byl ke konci války zajat Rudou armádou a zmizel beze stopy. Ernst FRAENKEL (1881 – 1957), německý baltista, profesor na univerzitách v Kielu a Hamburku, hlavní bibliograf baltistiky v ročence. 1936–1945 z rasových důvodů vyloučen z univerzitního života, od roku 1938 nesměl ani publikovat (baltistickou bibliografii let 1938–1940 vydal 1941 samostatně ve Finsku); deportaci naštěstí unikl, po válce se baltistické bibliografie znovu ujímá. Ernest BLESE (1892 – 1964), lotyšský baltista, profesor na univerzitě v Říze. Společnost se na něho obrátila, když nesměla vydávat práce Fraenkelovy (toto v ročence – úzkostlivě apolitické – nikde není zmíněno, vycházím jedinež z letopočtů a vnějších souvislostí). Ve svazku vydaném 1941 čteme poznámku, že baltistická část chybí, protože kolegu Bleseho se «nepodařilo zastihnout» (Lotyšsko má právě za sebou dvojí okupaci, sovětskou a nacistickou). Před druhou sovětskou okupací Lotyšska Blese uprchl do Německa (1944).

³⁹ Funkčně ročenku nahradila *Bibliographie linguistique*, již vydával Comité international permanent de linguistes s podporou UNESCO. Pokrývá roky 1939–1993. Období 1939–1947 je zpracováno ve dvou svazcích vydaných 1948 a 1950, dále už vycházely svazky ročníkové, vždy s dvouletým odstupem: bibliografie za rok 1948 v roce 1950 et similiber. Za Československo zde soustavně spolupracuje Václav POLÁK (1912 – 1981), později Zdeněk (1913 – 2008) a Milena (*1923) TYLOVI.

⁴⁰ “Část I: Lingvistika obecná, indoevropská, slovanská a česká (Jazyk)” pokryla produkci let 1929–1935, vycházela 1930–1937. Sestavovali Havránek, Mukařovský, Oberpfalzer, Kořínek, Šmilauer et al. (téměř všichni byli členy PLK). Vydávala Česká akademie věd a umění.

⁴¹ “Die chechoslovakische Sprachwissenschaft in den Jahren 1928 bis 1932”. Vyšlo v pěti částech v ročnících 1935–1939. Vypracoval J.M.Kořínek. A vychutnejme ironii dějin: poslední díl mapy československé vědy vychází po zániku Československa 1939 v Berlíně.

Zvláštní význam mají «posudky a zprávy», jež Hujer vydává česky v *Listech filologických* a ve *Slavii*, kde byl v obou případech redaktorem. Zde je baltistická tematika zastoupena i tehdy, když se jí v *Indogermanisches Jahrbuch* už nevěnuje. Je úkolem pro samostatný výzkum podrobněji zhodnotit Hujerův výběr baltistických temat: při prvním ohledání je vidět, že si všímá všech referenčních děl (slovníky, učebnice, edice pramenů), na jeho recenzích a zprávách je nápadné, jak důsledně varuje před chybami v překladech a interpretacích baltického materiálu (snad aby se tyto přímočarým opisováním, jak se žel zhusta dělo, nešířily dál). To vše lze pokládat za uvědomělé chování někoho, kdo drží kontinuitu baltistiky, byť se jí sám badatelsky nevěnuje.⁴² A nezapomínejme ani na to, že Hujer jako člověk občansky angažovaný byl schopen vyjádřit se veřejně i k otázce politické.⁴³

7. Oldřich Hujer sám čistě baltistického nic nepublikoval. Jako indoeuropeista přispěl k vnitřnímu porozumění pro vývojový stupeň baltoslovanský, jako bohemista i slavista se zásadně zasloužil o to, aby se v těchto oborech uplatňoval co nejpoučenější ohled i na materiál jazyků baltických. Abychom posoudili jeho roli při udržení kontinuity baltických studií v meziválečném Československu, podívejme se nakonec na jeho žáky a pokračovatele. Kdo byl Hujerovým žákem, či pokračovatelem, budeme dokládat rozborem díla a výkladem životopisných údajů. Jak záhy uvidíme, máme velmi málo dokladů, že se někdo k Hujerovi jako žák přihlásil. O to vzácnější je svědectví Josefa Vachka (1994: 52–53), téhož Vachka, jímž jsme v od-
díle 4 dokládali charakteristiku «osvícený mladogramatik». Zaslouží si ocitovat in extenso.

„Bylo by nespravedlivé, kdybych se tu vděčně nezmínil ještě o jednom ze svých učitelů. Byl to profesor Oldřich Hujer, na jehož přednášky jsem si troufl teprve ve čtvrtém svém semestru (a na jeho seminář ještě o semestr později). ... Škoda, že jsem se k návštěvě Hujerových výkladů neodhodlal už dříve, ale i tak mu vděčím za mnoho. Jeho jasný logický výklad, podávaný velmi strážlivým, zcela nepatetickým tónem, a jeho vysoce disciplinovaná akribie působily na tu hrstku posluchačů, kteří se k Hujerovi odvážili (málokdy jich bylo více než šest až osm), jako úplné zjevení. Chodívali sem ovšem i kandidáti docentury, jako Václav Machek nebo Josef M. Kořínek, pozdější významní komparatisté v Brně a Bratislavě. Nepřeháním, řeknu-li, že jsem tu často prožíval to, co učebnice psychologie někdy označuje jako «logické emoce». Když jsem se konečně odvážil i do Hujerova semináře, jež jsem pak sledoval celé čtyři semestry, seznámil jsem se tam i se základy staré irštiny, s texty litevskými i staroitalskými. Bylo to vždy cenné cvičení logické kázně a akribie — dozvěděl jsem se později od Mukařovského, že i on Hujerovi za mnoho vděčí, ač se sám později specializoval na obor hodně odlehlý od jazykové komparistiky.

Hujer mne také vyzval k mým prvním publikačním krůčkům. Vůbec první můj tištěný referát vznikl na jeho popud (byla to zpráva o americké stati řešící otázky filiacie jedné staročeské památky); zprávu otiskl Hujer již v roce 1931 v *Listech filologických*. Pak následovaly, opět na Hujerovo vyzvání, zprávy o dvou polonistických státech americké lingvisty A.P.Colemana a nakonec podrobný referát o prvních pěti ročnících tehdy nové americké revue *Language*; obojí příspěvky mi Hujer otiskl ve *Slavii*. A nakonec mi v *Listech filologických* uveřejnil i velmi rozsáhlé pojednání o českém pravopise a struktuře češtiny, což byla rozšířená forma mé přednášky konané dříve v pražské Jednotě českých filologů. Tehdy mne ovšem už publikačně zaměstnával i Mathesius — na jeho vyzvání jsem psal drobné zprávy do *Časopisu pro moderní filologii*; tam také v roce 1933 vyšel podrobnější výtah mé státní práce anglistické, jednající o vídeňském Karlu Luickovi jako předchůdci historické fonologie. ...“

Co vidíme? Hujer nemá mnoho posluchačů, leč těch, které má, si všímá, a rozpozná-li talent, okamžitě jej zaměstná. K tomu přirozeně využívá for, jimiž disponuje (*Listy filologické*, *Slavia*

⁴² Připomeňme, že *Listy filologické* byly nejzavedenějším publikačním forem československým, *Slavia* pak se obracela na všechny země slovanských jazyků.

⁴³ “Litvané a Litva”. *Česká demokracie* 2 (1919), č.26, str.3–4. Byla to vůbec první zpráva československé veřejnosti o vzniku litevského státu a o těžkostech s tím spojených. Hujer přitom volbou titulu záměrně připomíná článek “Litva a Litvané”, který 1874 otiskl v *Osvětě* Leopold Geitler.

via). A může se stát, že mu talent přebere vážený kolega z fora konkurenčního (zde Mathesius z *Časopisu pro moderní filologii*). Podívejme se s tímto vědomím na jednotlivé badatele.

Bohuslav HAVRÁNEK (1893 – 1978). Nevím, do jaké míry studoval Havránek u Hujera na universitě: Karel Horálek (SPL I:12) uvádí jako hlavní Havránkovy učitele Pastrnka, Polívku, Smetánku a Zubatého, aniž Hujera vůbec zmiňuje,⁴⁴ Jan Mukařovský (SPL I:37) ve stejné souvislosti dává Hujera jako příklad další osobnosti, která měla na Havránka «značný vliv», po dvou učitelích, kteří byli «vědci velkého formátu», Zubatém a Polívkovi. Životopisci se shodují, že od konce studií (1915) po svou habilitaci (1928), kdy se živil jako středoškolský učitel, Havránek spolupracoval s kanceláří Slovníku jazyka českého, Quido Hodura (SPL I: 40–41) dodává, že se aktivně účastnil dopoledních diskusí, které zavedl ředitel kanceláře Václav Ertl. Víme, že kancelář patřila České akademii, kde Hujer působil na několika hierarchicky vyšších místech současně: jako člen lexikografické komise, jako redaktor *Příručního slovníku*, jako tajemník III. třídy. To mu skýtalo dost příležitostí, aby si Havránka všiml. A že se tak stalo, dokládá Havránek sám ve vzpomínce (Hujer 1961:10), jak počátkem 20. let začal se právě z Hujerova podnětu věnovat dialektologii, což vyústilo v práci publikovanou 1924 v Hujerem redigovaných *Listech filologických*. Dále Havránek dokládá (ibidem), že v roce 1928/1929, kdy čerstvě habilitován přišel na Karlovu universitu, zadával mu jeho první pedagogické úkoly opět Hujer. Odborný styk neochabl, ani když se Havránek 1929 odstěhoval do Brna, kde získal profesorské místo po Vondrákovi, jak dokládají oba svazky *Vlastivědy*, rozebrané zde v oddíle 4. A v mnoha položkách Havránkova životopisu vidíme, že po Hujerově smrti přebírá jeho vědecké úkoly, at' již v *Příručním slovníku* (1942), ve *Slavii* (obnovena 1947/1948) nebo v bibliografických přehledech (vycházely po válce právě ve *Slavii*), což dokládá, jak moc se Havránek ztotožňoval s vědeckými úkoly Hujerovými. Jasným gestem Havránkova přihlášení se k Hujerově vědecké osobnosti je pak i jeho podíl na vydání *Příspěvků*.⁴⁵ A nezamlčme ani to, že právě Havránek 1956 obnovil na filosofické fakultě Karlovy university obory indoevropéistika a baltistika a svěřil je odborníkovi nanejvýš povolanému, Pavlu Trostovi.⁴⁶

Z právě předvedeného snad dostatečně vyplývá, že Havránek byl Hujerovým pokračovatelem, pokud jde o organizaci vědeckého života. Zároveň je jasné, že v tomto ohledu nemá smysl jakkoli stavět Hujera proti Zubatému nebo Mathesiovi. V oddíle 4 jsme již předvedli, že Havránkovy (a Vážného) příspěvky k uchopení jazyka česko-slovenského vytvářejí ve spojení s příspěvkem Hujerovým svébytný celek. To znamená, že pokud jde o vědecké programy, jsou Hujer a Havránek kompatibilní a komplementární. Lze doložit kontinuitu, neřkuli kontinuitu baltistickou, po níž se v tomto 7. oddíle výslovně ptáme? Ano, lze. Havránkův habilitační spis *Genera verbi ve slovanských jazycích* (I 1928, II 1937), předložený Královské české společnosti nauk 13.01.1926, je svým záběrem též baltistický. Vydání nemá žádný osobní úvod. První svazek (1928) začíná celkovým náčrtem soudobé světové lingvistiky, který žánrem i vyzněním jednoznačně odpovídá Mathesiovi. V náčrtu figuruje Zubatý, leč pouze

⁴⁴ Horálek ve svém velmi podrobném Havránkově životopise (SPL I:11–35) připomíná Hujera v jediné souvislosti (15), když z něho spolu s Hrozným dělá kontrastní pozadí pro vědeckou mimořádnost Mathesiovu.

⁴⁵ Udělal víc, než že jen napsal úvod: zajistil institucionální krytí a zařídil, aby kniha vůbec vyšla.

⁴⁶ Baltistika tradičně patřila do úvazku stolice indoevropéistiky. Posledním jejím ordinariem byl Oldřich Hujer, který baltské kursy naposledy učil v roce 1936 (Reháček 1981:55). Když Hujer zemřel, byly české vysoké školy zavřené, po jejich otevření nebyla pražská stolice indoevropéistiky obsazena, 1945–1948 suploval indoevropéistiku Oberpfalzer-Jílek, 1948 byl obor v souvislosti s nastupujícím marrismem zrušen (Reháček 1981:57–58).

jako významný moment ve vývoji lingvistického myšlení, nikoli jako autorita učitele. Autor se svou prací hlásí k Pražskému lingvistickému Kroužku.⁴⁷ Osobní vyjádření najdeme až v doslovu ke konci II. svazku (1937:197–198). Zde se dozvídáme, že první podnět k práci daly autorovi přednášky prof. Zubatého a seminář prof. Pastrnka. Dále autor cítí potřebu osvětlit zpoždění mezi vydáním částí I a II. Zdůrazňuje, že za to nezodpovídá ani Společnost nauk, ani tiskárna, nýbrž výlučně on sám; naznačuje, že ho zčásti zdržely jiné úkoly, souvisící s *Československou vlastivědou*, nakonec však prohlásí, že skutečné důvody nijak nesouvisí s vědeckým životem a že má právo nechat si je pro sebe. Pak komentuje, co se v oboru stalo mezi odevzdáním rukopisu a vydáním. Povšimněme si, jak doslov končí: po poděkování Královské české společnosti nauk i oběma recensentům, Františku Pastrnkovi a Josefu Jankovi, Havránek vděčně vzpomene učitelského vedení Pastrnkova a Zubatého na samých počátcích — a „upřímně děkuje svému učiteli prof. O. Hujerovi za to, že první část této práce [scilicet I 1928] četl v korektuře a v leccems k její definitivní podobě podstatně přispěl.“ A dodejme, že existuje i doklad svědčící z druhé strany o tom, jak Hujer stál o Havránka. V osobním dopise ze 7. prosince 1930 děkuje Hujer Havránkovi za srdečnou vzpomínku (jde nejspíš o Havránkův příspěvek do *Prager Presse* 25. XI 1930; jiná publikační položka týkající se Hujera v Havránkově bibliografii z onoho roku není) a za účast při jiných projevech uspořádaných k Hujerovým padesátinám: „Těšilo mne to, protože může-li co člověka při takové příležitosti těšit, je to právě to, vidí-li, že našel ohlas tam, kde jej najít chtěl.“⁴⁸

Václav VÁŽNÝ (1892 – 1966) měl chronologicky předcházet Havránkovi, lepší smysl však dává ve srovnání s ním. Stejně jako u Havránka ani u Vážného nemáme doklad, zda Hujera potkal coby student,⁴⁹ zato je jisté, že po studiích se Vážný k Hujerovi dostat nemohl, protože od začátku první až do konce druhé republiky působil na Slovensku. Teprve v roce 1939 přichází do Prahy a po zavření českých vysokých škol pracuje pod Hujerem v Akademii, ba rozpracovává konkrétní Hujerův úkol, dotazníky pro výzkum českých nářečí (cf. n.26).⁵⁰ S Hujerem se Vážný pracovním setkal samozřejmě již v *Československé vlastivědě*,⁵¹ ale to už byl hotová a zralá osobnost. Vážného představy o jazykovědě dokládá jeho příspěvek do sborníku *Pavlovi Bujnákovu* (1933), s nímž spolupracoval na *Slovenském slovníku naučném*

⁴⁷ U úvodové kapitoly III (1928:11) je pod čarou výslovně poznamenáno (n.3), že byla přednesena v PLK 03.11.1926, tedy na historicky druhé schůzce Kroužku. V doslovu (1937: 197), se dozvídáme, že francouzské résumé celé práce rozdával Kroužek 1929 účastníkům I. sjezdu slovanských filologů v Praze — v podstatě jako ohlášku dalšího příkladu svých snah.

⁴⁸ Dopis leží ve fondu Havránek literárního archívu Památníku národního písemnictví. Za jeho kopii autor děkuje paní Marii Havránkové, jež dopisy adresované Havránkovi připravuje k vydání.

⁴⁹ Jaromír Bělíč (1962: 5) uvádí jako Vážného učitele výslovně jen Pastrnka, Vlčka a Polívku, jimž symbolicky přiřazuje trojí motivaci Vážného zájmu o Slovensko: jazykovědnou, literárněhistorickou a folkloristickou.

⁵⁰ V této oblasti měl nejen zkušenosti ze Slovenska, kde pro Matici slovenskou organizoval dotazníkový sběr dialektologického materiálu, leč těšil se i mezinárodnímu uznání. To dokládá mimo jiné «post scriptum» k závěrečné zprávě Prvního mezinárodního lingvistického kongresu konaného v Haagu 1928 (*Actes...* p.100), kde je Vážný z Bratislavy coby jediný Čechoslovák jmenován do patnáctičlenné mezinárodní komise, jež připravila projekt jednotného dialektologického výzkumu, následně předložený Spojeným národům a vládám jednotlivých zemí.

⁵¹ Kromě obou pojednání zmíněných zde v oddíle 4 přispěl ještě výkladem jazyka charvátských osad v Československu. Všechny své příspěvky dodal včas pro řádný svazek III (1934), „Spisovný jazyk slovenský“ vyšel až ve II řadě (1936) jen pro symetrii s opožděným příspěvkem Havránkovým: taktně je to naznačeno v poznámce na konci příspěvku (p.215), takticky to tak zařizuje Hujer, jak dosvědčují dosud nevydané Hujerovy dopisy Havránkovi, autorovi laskavě zpřístupněné paní Marií Havránkovou.

(1932): výslovně se hlásí k funkčnímu jazykozpytu PLK a chce pokračovat v programu všestranného popisu slovenštiny, který byl 1932 ochromen rozkolem uvnitř Matice slovenské. Vážný neměl na Slovensku tak silné postavení jako Hujer v Česku, je však zřejmé, že usiloval o totéž. Jejich setkání ve *Vlastivědě* nemohlo být náhodné.⁵²

Vážnému se dostalo i baltistického a indoeuropeistického vzdělání, jako ostatně každému, kdo v jeho době studoval slavistiku. Zcela individuální je naopak to, že vůbec první kniha, kterou Vážný vydal, byly *Litevské písničky a pohádky* v jeho vlastním překladu s úvodem a komentáři (1916). Podnět k tomu mohl vzejít jak od Polívky, tak od Zubatého. Spíše Zubatý však Vážného podnítil k překladu staroindické pohádky *O králi Nalovi a princezně Damajantí*, který vznikl v téže době, leč vyšel až 1957.

Václav MACHEK (1894 – 1965). Za Hujerova i Zubatého žáka ho označuje už Arne Novák (1946:719), nejnověji pak Radoslav Večerka (2008:129–130). Spojení s Hujerem lze vidět ve dvou životopisných údajích, které přejímáme z Večerky: v letech 1929–1931 Machek pracuje v kanceláři Slovníku jazyka českého, 1931 se habilituje pro indoevropský jazykozpyt na Masarykově universitě a je tam posléze jmenován profesorem; kancelář je Hujerovi přímo podřízena,⁵³ na Masarykovu universitu Hujer dojíždí učit, protože tam není vlastní učitel. Rovněž skutečnosti zmíněné výše ke konci oddílu 3, totiž že Machek se po Hujerově smrti ujímá jeho nedokončených prací, 3.vydání *Úvodu* a sebraného vydání Zubatého díla, svědčí o osobním závazku Machkově vůči Hujerovi. Pavel Trost (1984 ≡ 1995:362) ve svém náčrtu československé baltistiky říká, že světová baltistika očekávala, že právě Zubatý sestaví etymologický slovník litevštiny, což se sice nestalo, leč v přímé návaznosti na Zubatého Hujerův žák Machek vydá jako své životní dílo etymologický slovník češtiny, v němž s baltským materiálem soustavně pracuje. Kontinuita Hujer – Machek je tím snad dostatečně prokázána.

Hodnocení Machkova díla se zde věnovat nemůžeme, pro mapování československé baltistiky si pouze poznamenejme, že bude třeba do něho zahrnout jak Machkův *Etymologický slovník jazyka českého a slovenského* (1957),⁵⁴ tak jeho habilitační spis *Studie o tvoření výrazů expresivních* (1930) a *Recherches dans le domaine du lexique balto-slave* (1934), nemluvě o podchycení jeho osobních styků s baltským prostorem.⁵⁵ Právě poslední jmenovaná práce nás upozorňuje, že i v tom «nezřetelném» období první republiky, na něž se zde zaměřujeme, je baltistika ve vědecké produkci přítomna přinejmenším coby přirozený rozměr slavistiky.

Josef Miloslav KOŘÍNEK (1899 – 1945). U Nováka (1946:719) stejně jako Večerky (2008:129) je uváděn spolu s Machkem jako dvojice pokračovatelů Zubatého a Hujera. Právě oni dva byli pořadateli Hujerova Festschriftu (cf. supra n.21). První položka Kořínkovy bibliografie zní *O.Hujer: Praslovanské tvarosloví. Část I. Praslovanské skloňování*.⁵⁶ V Kořínkovo-

⁵² Již v poznámce 27 jsme uvedli, že Vážný byl členem Pražského lingvistického kroužku. Pavol BUJNÁK (1882 – 1933), jeho důležitý intelektuální partner na Slovensku, byl stejně jako Hujer členem zakládajícím. O tom, že Bujnák, vrstevník Mathesiův a generační druh Hujerův, v podstatě samostatně dospěl k funkčnímu přístupu k jazyku, svědčí jeho habilitační práce *Praefixa uerbalia...* (1928), v níž podrobně rozebírá, jak ugrofinské jazyky funkční nápodobou sousedních jazyků indoevropských, slovanských či germánských, jež vůči nim shodně vystupovaly co kulturní vzor s delší tradicí křesťanskou, přejímají slovesné předpony, jev v ugrofinských jazycích nepůvodní a systémově cizí, a přitom každý jinak, podle svého konkrétního vzoru.

⁵³ Machek do kanceláře nastupuje těsně poté, co odtamtud odešel Havránek na universitu.

⁵⁴ Jeho česko-slovenský záběr přirozeně odpovídá Hujerovu pojetí českého jazyka.

⁵⁵ 1938 podnikl Machek studijní cestu na Litvu, cf. Sabaliauskas (1982:164–166), Bednář (2011).

⁵⁶ Kořínkovu bibliografii přebírám z *Recueil linguistique de Bratislava I*, 1948. Popis hujerovské položky pokračuje: Výtah z universitních čtení pořídil a vydání redigoval PhC. Jos.M.Kořínek. Praha 1920/1921, autorisované vydání v Spolku československých filosofů a přírodovědců v Praze. Zajíma-

vě životopise se praví, že pět let pracoval v kanceláři Slovníku jazyka českého,⁵⁷ pak se 1935 habilitoval pro srovnávací jazykozpyt na Komenského universitě,⁵⁸ kde byl 1939 jmenován profesorem, což je curriculum zcela analogické Machkovu. Hujerovo působení bychom měli vidět ještě v několika Kořínkových položkách bibliografických: pro časopis *Slavia* vypracovává v ročnících 1931 a 1932 výtahy z relevantních periodik československých (*Listy filologické*, *Časopis pro moderní filologii*) i polských (*Slavia occidentalis*), pro ročníky 1932–1935 (vycházely 1934–1937) se podílí na *Bibliografii čsl. prací linguistických a filologických*, pro *Zeitschrift für slavische Philologie* vypracoval “Die čechoslovakische Sprachwissenschaft in den Jahren 1928 bis 1932” (vyšlo v pěti částech 1935–1939); to vše jsou, jak jsme vyložili v oddíle 6, bibliografické aktivity, o něž se Hujer soustavně staral. Za působení v kanceláři Slovníku napsal Kořínek svou habilitační práci *Studie z oblasti onomatopoeje* (1934), jež se k Hujerovi hlásí výslovně.⁵⁹ Jasně hujerovský záběr má i Kořínkovo opus postumum *Od indoeurospkého prajazyka k praslovančine* (1948a).

Práce je hujerovská už svým záměrem: měla sloužit jako historickovývojový úvod k jazykovědnému svazku *Slovenskej vlastivedy*. Nebyla dokončena a vyšla až po smrti jako torso. K Hujerovi se výslovně nehlásí, protože se nehlásí vůbec k nikomu a ani nemá bibliografii. Obsahová shoda s Hujerem je ale očividná. Jeden příkad za všechny: problematika koncovky I.PL slovanských o-kmenů, jíž Kořínek v úvodu (pp.20–21) ilustruje složitost vývojových otázek, je přímo převzata z Hujera (1910). Nápadný je i rozsah morfologické kapitoly: Kořínek dovedl až do tisku deklinaci jmen, zanechal v rukopise deklinaci zájmen, o slovese však, jak píše Štefan Peciar v doslovu (p.125), „sa našlo v rukopisnej pozostalosti iba niekoľ'ko riadkov.“ Uvědomme si, že Hujer (1910–1912) podrobně rozebral právě deklinaci jmennou a zájmennou, ke slovesu však nikdy soustavně nepsal. — Nic z toho, co bylo dosud řečeno, ale nepokládejme za argumenty proti Kořínkovi. Jeho vědecká velikost spočívá v něčem jiném: chce tradiční indoeuropeistiku povznést přiložením aparátu strukturální fonologie. Symbolicky lze říct, že Kořínek na Hujera aplikuje Trubeckého.⁶⁰ Otevírá tak cestu, po které se později – v dobách, kdy se o strukturalismu nebude smět mluvit, ale nebude nemožné jej dělat – vydá Adolf ERHART (1926 – 2003), jenž se ke Kořínkovi otevřeně hlásí.

Obě Kořínkovy práce (1934, 1948a) představují další úkoly pro mapování československé baltistiky — a nejen baltistiky. Na závěr dodejme, že gestem osobního přihlášení se k Hujerovi je jistě i nekrolog, který Kořínek zveřejnil ve Slovenském státě.⁶¹

vé je i ohledání de uisu: jde o studentské svépomocné rozmnožení textů psaných rukou.

⁵⁷ Životopisec Jozef Ružička (RLB I, 1948:5) neuvádí, v kterých letech Kořínek v kanceláři pracoval, leč z bibliografických souvislostí vyplývá, že to muselo být 1930/1931 – 1934/1935. Začínající Kořínek vydává ve Velkém Meziříčí, kde je gymnasiálním profesorem, a naposledy tak publikuje 1930 ve výroční zprávě svého gymnasia za rok 1929/1930. Již víme, že 1931 z kanceláře Slovníku odešel Machek, který vystřídal Havránka, máme tedy důvod se domnívat, že Machka vystřídal zase Kořínek.

⁵⁸ Nahradil zde Hujerova vrstevníka Baudiše, který 1933 náhle zemřel.

⁵⁹ Ve vydání stojí, že k tisku doporučil prof.dr.O.Hujer s datací v Praze 14.června 1933. Kořínek v předmluvě vyjadřuje vděčnost zvěčnělému Zubatému a zvláštní díky Hujerovi. Hned po Hujerovi – a v jasném odlišení od něho – připomíná podnětný vliv Pražského lingvistického kroužku (výslovně jmenuje Mathesia, Trnku, Havránka, Jakobsona).

⁶⁰ Trubeckého fonologií se Kořínek zabývá v druhé posmrtně vydané práci: *Úvod do jazykozpytu* (1948b).

⁶¹ Kořínkova bibliografie v *Recueil linguistique de Bratislava* (1948: 19) uvádí nekrolog pod názvem “Smrt’ českého jazykozpytce prof.O.Hujera”, skutečný titul zní pouze “Smrt’ jazykozpytce O.Hujera”. Otiskl deník *Slovák* (ročník XXIV, číslo 131, 12.júna 1942, strana 7), podepsán J.M.Kořínek. V týchto dňoch zomrel v Prahe neočakávane, nedoživší 62.rok svojho veku, český jazykozpytec O.Hujer, riadny profesor Ceskej univerzity Karlovej, generálny tajomník Ceskej akademie

Josef KURZ (1901 – 1972). Večerka (2008:102) uvádí, že studoval mimo jiné u Pastrnka, Zubatého a Hujera a že na jeho osobní růst měly velký vliv spolupráce s Josefem Vajsem a zahraniční zkušenosti. I po studiích však Kurz zůstává v přímém kontaktu s Hujerem, nejprve při práci na sborníku Zubatému (1926),⁶² pak při prvním zpracování Hujerovy vlastní bibliografie (1930), nakonec v kanceláři Slovníku (1935–1945). Za svého působení v kanceláři připravil Kurz i habilitační spis *K otázce členu v jazycích slovanských se zvláštním zřetelem k staroslověnštině* (1937/1938, 1939/1946).⁶³ Do universitního života vstupuje v nešťastné době: habilituje se 1939, a když má nastoupit na slavistiku do Brna (po Havránkovi, který přechází do Prahy na místo uvolněné smrtí Weingartovou), jsou české vysoké školy zavřeny. Právě tehdy zpracovává pro Kroužek Hujerovu bibliografii (1940), rozšiřující tu, kterou již o deset let dřív připravil pro časopis *Južnoslovenski filolog* (1930). K Hujerovi se Kurz vrací bibliografickým doplňkem po jeho smrti (1942), po válce vydá v *Listech filologických* dva články z pozůstalosti (1955) a nakonec připraví Hujerovy *Příspěvky* (1961). Jestliže první z uvedených prací (1926, 1930) mohly vzniknout nahodile, že totiž Hujer zaměstnal šikovného mladého filologa ze svého okolí, pak poslední činy svědčí o osobním zájmu, nejspíš vysvětlitelném pocitem vděčnosti a závazku. Jasný důkaz ostatně podává Kurz sám ve sborníku Hujerovi.⁶⁴ V přístupech k jazyku a slavistice není mezi Kurzem a Hujerem rozpor.

vied a umení a člen mnohých vedeckých spoločností doma i v cudzine. Zosnulý žil uzavretý život, venovaný vede; bol to vzácny typ ušľachtilého a skromného človeka-učenca. Ako bádateľ stal sa temer príslovečným svojou prísnou sebakritičnosťou, ako redaktor niekoľkých odborných časopisov (najmä »Listov filologických« a »Slavie«, časopisu pre slovanskú filológiu), svojou úzkostlivou nestrannosťou a spravodlivosťou. Bol znamenitým učiteľom a vchoval celý rad mladších pracovníkov pre vedu, ktorá bola jeho najväčšou láskou; medzi jeho žiakov sa hlásia s vďačnosťou aj viacerí slovenskí jazykopytci. Okrem vlastného svojho oboru, porovnávajúceho jazykospytu indoeuropejského, zaoberal sa od počiatku jazykmi slovanskými, najmä češtinou, podobne ako jeho učiteľ prof. Zubatý (†1931). Uverejnil mnoho väčších i drobnejších štúdií v domácich i zahraničných periodikách; z knižných prác stal sa známym jeho habilitačný spis »Slovanská deklinace jmenná« (1910) a »Úvod do dějin jazyka českého« (2. vyd. 1924). Dlhé roky bol spolupracovníkom svetového bibliografického orgánu pre jazykospyt, berlínskeho »Indogermanisches Jahrbuch«; v ostatných rokoch bol jedným z hlavných redaktorov »Příručního slovníku jazyka českého«, vydávaného Českou akadémiou. Na počesť šestdesiatin zvečnelého učenca vyšiel pred dvoma rokmi oslavný sborník jazykospytných štúdií pod redakciou Hujerových žiakov, brnenského profesora jazykospytu V. Machka a mňa; na sborníku sa zúčastnila aj slovenská veda jazykospytná. Strata, ktorá postihla český vedecký svet odchodom prof. Hujera, je veľmi citel'ná a ťažko nahraditeľ'ná. J. M. Kořínek

Vše, co v nekrologu stojí, je pravda. A přece je důležité upozornit na to, co řečeno není, ani nemohlo být. Že nekrolog nezmiňuje Hujerův podíl na *Československé vlastivědě*, je málo důležité a dá se vysvětlit i omezeným prostorem novinové rubriky; československý rozměr Hujerovy osobnosti je symbolicky dostatečně připomenut tím, že k českému vědci se hlásí též slovenští žáci a že na jeho sborníku se podílela i slovenská věda. Co říct opravdu nešlo, byl skutečný rozměr ztráty, jež Hujerovou smrtí skutečně postihla celou českou vědu: skromný učenec žijící výhradně vědou se jako generální tajemník České akademie s nejvyšším nasazením staral o to, aby čeští vědci, když nacistická okupační moc uzavřela české vysoké školy, mohli pokračovat ve vědě právě na půdě Akademie. Jako její vrcholný představitel byl Hujer nacistickou policií tolikrát předvoláván k výsledkům a k podání vysvětlení, až při jednom takovém předvolání zemřel na selhání srdce (Havránek 1961: 5). Symbolicky zemřel ve stejný den co Heydrich. A stejné číslo *Slováka*, které otisklo Hujerův nekrolog, oznámilo vyhlazení Lidic: "Česká obec srovnaná so zemou. Prísny trest pre protištátnu činnosť".

⁶² MNHMA. Kurz má ve sborníku nejen příspěvek, ale především do něho vypracoval Zubatého bibliografii. Hujer byl pořadatelem. To ve sborníku samém nikde uvedeno není (jako kolektivní autor-pořadatel v něm vystupuje toliko Jednota českých filologů), uvádí to však právě Kurz v bibliografickém soupisu Hujerových prací (1940).

⁶³ V něm se k Hujerovi – ale ani k nikomu jinému – nehlásí. Práce nemá vůbec žádný osobní úvod nebo závěr: vychází ve dvou částech jako příspěvek do mezinárodního časopisu *Byzantinoslavica*.

⁶⁴ Jak jsme již vyložili (n.21), Festschrift kromě incipitu a explicitu o Hujerovi nemluví. Jednotlivé příspěvky zmiňují jeho osobu jen letmo, pokud vůbec. Pouze Kurz (1940:209) pod svůj příspěvek dá-

Antonín DOSTÁL (1906 – 1997) a Karel HORÁLEK (1908 – 1992) jsou významní slavisté, které s Hujerem spojit neumím. Dostál co student v Praze profesora Hujera nemohl nepotkat, Horálek, absolvent brněnský, se s ním osobně poznat vůbec nemusel. Oba se habilitovali až po válce bez jakékoliv spojitosti s Hujerem. S jeho dílem se ve svých pracích pochopitelně vyrovnávají, na rozdíl od Kurze však u nich nedovedu doložit žádný čin, kterým by se k Hujerovi přihlásili (u Horálka připomeňme n.44).

Karel JANÁČEK (1906 – 1996) byl Hujerovým žákem uia facti: 1924–1928 studoval na Masarykově universitě vedle klasické filologie též indoevropský srovnávací jazykozpyt, který tam tehdy přednášel právě Oldřich Hujer. Za Hujerova žáka označován není, z bibliografie a životopisů nedovedu doložit žádné gesto, kterým by se k Hujerovi přihlásil, baltistické práce, které publikuje v 50. letech, vznikají v kontextu, který s Hujerem opravdu nesouvisí. Přesto se právě skrze něho mimořádně silně projevil Hujer-baltista. Dokládá to Janáčková disertace *Přízvukování u Donalitia* (1928). Nevyšla tiskem, takže v Janáčkově bibliografii nefiguruje, a ačkoliv se o ní vědělo, nikdo se jí nezabýval: byla dokladem Janáčkovy mnohostrannosti, pro někoho až podivné, podobně jako třeba luštění etruštiny. Teprve nedávno ji vyhledal a dvojjazyčně, česky a litevsky vydal Vaidas Šeferis. Ve vlastním rukopise Janáčkovy disertace Hujer nijak zmiňován není. Janáček pracuje s nejčerstvějšími vědeckými publikacemi k tematice, což Hujerovo působení sice nedokazuje, leč podporuje e contrario: kdyby tomu tak nebylo, svědčilo by to proti Hujerovi. Zásadní důkaz skýtají posudky Janáčkovy disertace. Jsou dva, od klasického filologa Františka Novotného a od indoeuropeisty Oldřicha Hujera. Novotný píše jako někdo, kdo dostal k vyjádření práci vzniklou zcela mimo něho: konstatuje, co si kandidát předsevzal, hodnotí postup, výsledky, podání. Zato Hujer píše zevnitř: baltistika si již dlouho klade otázku, jak se má přízvuk daný veršem Donalitiiovým k přízvuku spisovného litevského jazyka, uvádějí se jednotlivé odchylky, nikdo však soustavně neprozkoumal celé Donalitiiovo dílo; toho se ujal až Karel Janáček. Dál pokračuje Hujer kriticky: dokládání toho a onoho je vlastně nadbytečné, ale nevadí, když je; chybí bibliografie k té či oné jednotlivosti, ale snadno se to omluví těžkou dostupností; to a ono by se mělo interpretovat jinak, to a ono si žádá samostatného rozvedení, tu a onde by se mělo lépe stilizovat;⁶⁵ po úpravách práci doporučuje k otištění. Nemůžeme Hujera pokládat za vedoucího Janáčkovy disertace v dnešním smyslu. Tehdejší praxe byla hodně odlišná: kandidát předkládal fakultě samostatnou práci, na jejímž podkladě se mělo posoudit, zda je způsobilý přistoupit k rigorósum. Z Hujerova posudku je zřejmé, že do Janáčkovy vypracování nezasahoval. Pokud však konkrétně vyjmenovává, co vše by se mělo změnit, a uzavírá, že po úpravě by práce měla vyjít tiskem, je jasné, že mu na tematice záleželo. Otázka zní: Mohl Janáček, který už hotovou disertaci podává jako teprve dvaadvacetiletý, vymyslet její tema zcela sám? Již jsme viděli, že Hujer měl talent rozpoznat talent a zadat mu podnětný úkol (Havránek, Machek, Kořínek, Kurz, Vachek). Filologický talent Janáčkův je mimo vši pochybnost. Bylo však nutné onen talent nasměrovat: zadání Janáčkovy disertace využívá toho, že kandidát jako indoeuropeista zná problematiku litevské prosodie a jako klasický filolog chápe problematiku přenosu struktury hexametru z distribuce slabičné délky na distribuci slabičného přízvuku. Uznejme tuto strategickou kombinaci zase za projev pedagogického talentu Hujerova.⁶⁶ A nejdůležitější na konec: Jaká je hodnota zadání Janáčkovy disertace? Bonifacas Stundžia, přední znalec li-

vá výslovně:

„Dovoluji si tímto skrovným článkem přispět do sborníku, věnovaného uctění mého vzácného učitele prof. O. Hujera, který projevoval o otázky, týkající se slovanských zájmen a zvl. zájmen ukazovacích, od počátku své činnosti hluboký zájem a který i mně dal podnět k práci o nich.“

⁶⁵ Ano, i Oldřich Hujer píše stíl.

⁶⁶ Po tak pracném dovozování pouze z historických dokumentů přidám ještě jedno tvrzení přímé. Algirdas Sabaliauskas (1982:184–185) píše výslovně, že Janáčkovu disertaci vedl Hujer. Zdroj neuvádí.

tevské akcentologie, píše v úvodu k Šeferisovu vydání (Janáček 2009: 29–42), že kdyby byla Janáčková disertace objevena alespoň před půl stoletím (vyšla až 80 let po obhájení), byla by litevská akcentologie lépe pokročila a zcela jinak by byla vypadala klasická práce Tamary Buch *Die Akzentierung des Christian Donelaitis* (1961), jež pro vědeckou veřejnost poprvé uskutečnila to, co dosud neznámá Janáčková disertace.⁶⁷

Pavel TROST (1907 – 1987) byl eminentní československý baltista. Studoval v Brně na Masarykově universitě mimo mnohé jiné též u Hujera. Když ke konci života (Trost 1984 ≡ 1995: 362–364) podává celkový obraz československé baltistiky, Hujera tam patřičně uvádí, jinak ovšem v jeho díle nenacházím nic, čím by se k Hujerovi hlásil. Naopak ještě v úseku meziválečném, na nějž se zde omezujeme, ohlašuje Trost změny: publikuje samostatné práce baltistické a podniká studijní cestu na Litvu a do Lotyšska.⁶⁸

Pokud jsme na začátku této stati napsali, že na československém území mezi světovými válkami filologické práce výlučně baltistické nevycházejí, je to v tomto znění pravda: československý vědec Pavel Trost vydává v oné době jednu originální baltistickou práci v Římě (1936) a jednu v Kaunasu (1938). Obě souvisí s versologickými snahami PLK. Není dobrým vysvědčením pro pozdější příjemce pražské školy literárněvědné, že k nim – na rozdíl od rozborů verše staročeského, staropolského, ruského, ba i německého – nepřihlížejí: *Baltica sunt, non leguntur*.⁶⁹ Oldřich Hujer s těmito pracemi nesouvisí víc než jako zřejmě první Trostův učitel baltických jazyků.

Materiál československé baltistiky se v úplnosti dohledává velmi těžko. Hledáme-li však otevřeně a v širokých souvislostech (včetně žánru bibliografického soupisu a tematu obecné slavistiky), můžeme se dozvědět velmi mnoho o československé filologii. Snad si z takového hledání odneseme i poznatek, že Oldřich HUJER (1880 – 1942) byl možná víc než «osvícený mladogramatik». A možná už sama «osvícenost» je obrovský dar...

.....

ORTOGRAFIE zde použitá je nedílnou součástí osobního stylu (sic!) autorova. Vyznačuje se důsledným vyznačováním délek v českých kulturních evropeismech (takže je ortoepická) a odvržením několika málo středověkých přežitků (tak málo, že ani náznakem není racionalistická).

REFERENCE

- Bednář, Stanislav. 2011. *Institucionální rámeček baltistiky na Masarykově universitě v meziválečném Československu* [bakalářská práce obhájená na filosofické fakultě Masarykovy university, dostupná na <www.is.muni.cz>, archiv závěrečných prací]. Masarykova universita, Brno.
- Bělič, Jaromír. 1962. “Sedmdesát let profesora Václava Vážného”. *Naše řeč* 45, 5–6.
- Brugmann, Karl & Wilhelm Streitberg. 1892. “Zu Franz Bopps hundertjährigem Geburtstage” [úvodní slovo nového časopisu]. *Indogermanische Forschungen* 1, v-x.
- Bujnáček, Pavel. 1928. PRAEFIXA VERBALIA v jazykoch ugrofinských a zvláště v mad'arskom. Filosofická fakulta University Karlovy, Sběrka pojednání a rozprav XII.
- Čermák, Petr, Claudio Poeta, Jan Čermák. 2012. *Pražský lingvistický kroužek v dokumentech*. Academia, Praha.

⁶⁷ Tamara BUCH (1923 – 1970) touto prací získala na Varšavské universitě titul DrSc.

⁶⁸ Uskutečnila se 1938 a je zvláštní už tím, že se vůbec uskutečnila: Trost ze svého Brna cestoval za vzděláním do té doby nejdál do Vídně a do Prahy. Nápadné je, že téhož roku 1938 – ale až po Trostovi – podniká studijní cestu na Litvu také Machek (cf. n.55). A překvapivé je, že oficiální biografie (Povejšil 1995: 435; Sabaliauskas 1982: 167) píše o Trostově studijním pobytu na Litvě v akademickém roce 1937–1938, kdežto nově nalezené historické dokumenty vypovídají o cestě plánované na rok 1938 (leden až červenec) na Litvu i do Lotyšska, cf. Bednář (2011).

⁶⁹ Tuzemské bibliografii (Trost 1995:449) uniklo, že Pavel Trost za svého pobytu na Litvě vydal též článek o pražské škole jazykovědné (1938), který je zároveň nekrologem N.S.Trubeckého. Sabaliauskas (1982:167) o něm ví «odedávna».

- Československá vlastivěda*, svazek III, *Jazyk* (vyšlo za odborné redakce univ. prof. dra Oldřicha Hujera). Pod protektorátem Masarykovy akademie práce, nákladem «Sfinx» Bohumila Jandy. Praha 1934.
- Československá vlastivěda*, řada II, svazek *Spisovný jazyk český a slovenský* (vyšlo za odborné redakce univ. prof. dra Oldřicha Hujera). Pod protektorátem Masarykovy akademie práce, nákladem «Sfinx» Bohumila Jandy. Praha 1936.
- Gebauer, Jan. 1874. “Památce Jungmannové!” [úvodní slovo nového časopisu]. *Listy filologické a paedagogické* 1, 1–2.
- Haller, Jiří. 1937. “Spisovný jazyk český”. In *Slovanské spisovné jazyky v době přítomné* (redigoval Miloš Weingart). Vědecká knihovna Melantricha, Praha.
- Havránek, Bohuslav. 1924. “K české dialektologii”. *Listy filologické* 51, 263–271, 337–358.
- Havránek, Bohuslav. 1928, 1937. *Genera verbi ve slovanských jazycích I, II*. Královská česká společnost nauk, Praha.
- Havránek, Bohuslav. 1934. “Nářečí česká”. In *Československá vlastivěda*, svazek III, *Jazyk*, 84–218.
- Havránek, Bohuslav. 1936. “Vývoj spisovného jazyka českého”. In *Československá vlastivěda*, řada II, svazek *Spisovný jazyk český a slovenský*, 1–144.
- Havránek, Bohuslav. 1961. “Oldřich Hujer”. Úvod k výboru *Příspěvky k historii a dialektologii českého jazyka*.
- Hodura, Kvido/Quido. 1954. “Bohuslav Havránek a Příruční slovník jazyka českého”. In *Studie a práce lingvistické I*, 40–42.
- Horák, Jiří. 1902. “Ke stupňování ve slovanštině a litevštině”. *Listy filologické* 29, 230–245.
- Horálek, Karel. 1954. “Přehled Havránkovy vědecké činnosti”. In *Studie a práce lingvistické I*, 11–35.
- Horálek, Karel. 1981. “K litevsko-slovanským vztahům v lidové slovesnosti”. In *Praha – Vilnius*, 87–117.
- Hujer, Oldřich. 1910. *Slovanská deklinace jmenná*. Rozpravy České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, třída III, č. 33.
- Hujer, Oldřich. 1911. “K slovanské deklinaci zájmené. 1. Deklinace zájmen *sb*. 2. K deklinaci zájmen osobních”. *Sborník filologický* 2, 188–207.
- Hujer, Oldřich. 1912. “Genitiv singuláru indoevropských zájmen osobních”. *Sborník filologický* 3, 168–172.
- Hujer, Oldřich. 1934. “Vývoj jazyka československého”. In *Československá vlastivěda*, svazek III, *Jazyk*, 1–83.
- Hujer, Oldřich. 1946. *Úvod do dějin českého jazyka* (vydání připravil Václav Machek). Jednota českých filologů, Praha.
- Hujer, Oldřich. 1961. *Příspěvky k historii a dialektologii českého jazyka* (k vydání připravil Josef Kurz). Nakladatelství Československé akademie věd, Praha 1961.
- Jakobson, Roman. 1929 “Remarques sur l'évolution phonologique du russe comparée à celle des autres langues slaves”. *Travaux du Cercle linguistique de Prague* 2. Přetištěno: Roman Jakobson, *Selected Writings I, Phonological Studies*, 7–116, Mouton & Co., 's-Gravenhage 1962.
- Janáček, Karel. 1928 ≡ 2009. *Přízvukování u Donalitia / Donelaičio kirčiavimas*. Brno.
- Kořínek, Josef Miloslav. 1934. *Studie z oblasti onomatopoeje*. Filosofická fakulta University Karlovy, práce z vědeckých ústavů XXXVI.
- Kořínek, Josef Miloslav. 1948. *Od indoevropského prajazyka k praslovančine*. Slovenská akadémia vied a umení, Bratislava.
- Kořínek, Josef Miloslav. 1948bis. *Úvod do jazykospytu*. Slovenská akadémia vied a umení, Bratislava. Aktualizované vydání: *Úvod do fonologie* (Josef Miloslav Kořínek & Adolf Erhart), Academia, Praha 2000.
- Kurz, Josef. 1930. “Bibliografski pregled naučnih radova prof. O. Hujera (1901–1930)”. *Južnoslovenski filolog* 9, 327–343.
- Kurz, Josef. 1940. “K otázce nominativu zájmen třetí osoby v jazyce staroslověnském”. *Listy filologické* 67/3–4, 290–302.
- Kurz, Josef. 1942. “Dodatek k bibliografii prof. Oldřicha Hujera”. *Slovo a slovesnost* 8, 221–222.
- Kurz, Josef. 1937/1938, 1939/1946. “K otázce členu v jazycích slovanských se zvláštním zřetelem k staroslověněštině”. *Byzantinoslavica* 7, 213–340; 8, 172–288.
- Lemeškin, Ilja. 2008a. “Jiržis Polyvka ir lituanistika, arba Kaip Jono Basanavičiaus Levai atsidūrė Prahoje” [Jiří Polívka a lituanistika, aneb Jak se Basanavičiovi Lvi dostali do Prahy]. *Tautosakos darbai* XXXV, 318–328. Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, Vilnius.
- Lemeškin, Ilja. 2008b. “Prahos universiteto profesoriai prieš lietuvių spaudos draudimą: Josefo Zubato straipsnis *Die Litauer in Russland* (1895) ir Tomašas Garrigue Masarykas” [Profesoři pražské university proti zákazu litevského tisku: článek Josefa Zubatého *Die Litauer in Russland* (1895) a Tomáš Garrigue Masaryk]. *Archivum Lithuanicum* 10, 165–194. Lietuvių kalbos institutas, Vilnius.

- Leskien, August. 1876. *Die Declination im Slavisch-Litauischen und Germanischen*. Leipzig MNHMA. *Sborník vydaný na paměť čtyřicetiletého učitelského působení prof. Josefa Zubatého na Univerzitě Karlově 1885–1925*. Jednota českých filologů, Praha 1926.
- Machek, Václav. 1930. *Studie o tvoření výrazů expresivních*. Filosofická fakulta University Karlovy, práce z vědeckých ústavů XXVII.
- Machek, Václav. 1934. *Recherches dans le domaine du lexique balto-slave*. Brno.
- Machek, Václav. 1957. *Etymologický slovník jazyka českého a slovenského*. Praha.
- Mathesius, Vilém. 1937. “Z mých pamětí. Pražská filosofická fakulta na počátku století”. *Naše doba* 44, 530–535. Přetištěno: Vilém Mathesius, *Jazyk, kultura, slovesnost* (uspořádal Josef Vachek), 417–422, Odeon, Praha 1982; Vilém Mathesius, *Paměti a jiné rukopisy* (k vydání připravil Josef Hladký), 200–217, Karolinum, Praha 2009.
- Mukařovský, Jan. 1954. “Bohuslav Havránek a Karlova universita”. In *Studie a práce lingvistické I*, 36–39.
- Novák, Arne. 1946. *Stručné dějiny literatury české*. Zkrácené znění podle 4. vydání *Přehledných dějin české literatury* upravili Rudolf Havel a Antonín Grund. R. Promberger, Olomouc.
- Pastrnek, František. 1912. *Tvarosloví jazyka staroslověnského*. Praha.
- Praha – Vilnius. Sborník prací k 400. výročí založení university ve Vilniusu* (uspořádali Jan Petr a Luboš Řeháček). Universita Karlova, Praha 1981.
- Povejšil, Jaromír. 1995. “Pavel Trost”. Doslov k publikaci Pavel Trost, *Studie o jazycích a literatuře* (sestavil Jaromír Povejšil), 435–441, Torst, Praha 1995.
- Recueil linguistique de Bratislava I*. 1948. Publié par le Cercle linguistique de Bratislava, dédié à la mémoire de Josef Miloslav Kořínek (1899 – 1945).
- Řeháček, Luboš. 1981. “Baltistika na pražské universitě (1848–1978)”. In *Praha – Vilnius*, 45–64.
- Sabaliauskas, Algirdas. 1982. *Lietuvių kalbos tyrinėjimo istorija* [Dějiny zkoumání litevského jazyka]. Mokslas, Vilnius.
- Slovanské spisovné jazyky v době přítomné*. Napsali členové Společnosti pro slovanský jazykozpyt (Jan Frček, Jiří Haller, Julius Heidenreich, Karel Krejčí, Josef Páta, Ján Stanislav, František Tichý). Uspořádal Miloš Weingart. Melantrich, Praha 1937.
- Slovenský naučný slovník*. Průručná encyklopedia vedomostí v troch dieloch. Redakčné práce viedol dr Pavol Bujnák, univerzitný profesor. Vydala «Litevna», Literárne a vedecké nakladateľstvo Vojtech Tichovský, Bratislava – Praha 1932.
- Soupis prací Oldřicha Hujera k jeho šedesátce v listopadu 1940* (sepsal Josef Kurz). Pražský lingvistický kroužek, Praha 1940.
- Studie a práce lingvistické I*. Věnováno akademiku Bohuslavu Havránkovi k šedesátým narozeninám. Redigovali Jaromír Bělič, Miloš Dokulil, Karel Horálek, Alois Jedlička. Nakladatelství Československé akademie věd, Praha 1954.
- Švec, Luboš. 2001. *Československo a pobaltské státy 1918 – 1939*. Praha, Karolinum.
- TCLP 1. *Mélanges linguistiques dédiés au Premier congrès des philologues slaves*. 1929
- TCLP 2. Roman Jakobson: *Remarques sur l'évolution phonologique du russe comparée à celle des autres langues slaves*. 1929
- Trnka, Bohumil. 1930. “On the syntax of the English verb from Caxton to Dryden”. *Travaux du Cercle linguistique de Prague* 3.
- Trost, Pavel. 1936. “Zur Versgestalt des lettischen Volksliedes”. *Studi baltici* v (1935–1936), 109–111. Istituto per l'Europa orientale, Roma.
- Trost, Pavel. 1938. “Apie lietuvių dainos esmę”. [O podstatě litevské lidové písně] *Naujoji Romuva* 45, 1–2. Kaunas.
- Trost, Pavel & Petras Jonikas. 1938. “N.Trubeckoj ir naujoji kalbotyros mokykla” [N.Trubeckoj a nová škola jazykovědná]. *Židinys* 10, 455–456.
- Trost, Pavel. 1984. “Baltische Traditionen in der CSSR”. *Zeitschrift für Slawistik* 29(2), 232–234. Berlin. V českém překladu “Baltistické tradice v ČSSR” přetištěno: Pavel Trost, *Studie o jazycích a literatuře* (sestavil Jaromír Povejšil), 362–364, Torst, Praha 1995.
- Vachek, Josef. 1994. *Vzpomínky českého anglisty*. H&H, Jinočany.
- Vachek, Josef. 1999. *Prolegomena k dějinám pražské školy jazykovědné*. H&H, Jinočany.
- Vázný, Václav. 1933. “Problémy a úlohy jazykovedy na Slovensku”. In *Pavlovi Bujnákov. Ctítela, priatelia, žiaci* (usporiadala Alžbeta Göllnerová), 50–60. Bratislava.
- Vázný, Václav. 1934. “Nářečí slovenská”. In *Československá vlastivěda*, svazek III, *Jazyk*, 219–310.
- Vázný, Václav. 1936. “Vývoj spisovného jazyka slovenského”. In *Československá vlastivěda*, řada II, svazek *Spisovný jazyk český a slovenský*, 145–215.
- Večerka, Radoslav. 2008. *Jazyky v komparaci*. Lidové noviny, Praha.
- Vodrážková-Pokorná, Lenka. 2007. *Die Prager Germanistik nach 1882*. Peter Lang, Frankfurt am Main.
- Zubatý, Josef. 1910. “Slovanská deklinace jmenná”. *Věstník České akademie* 19, 325–326.
- Zubatý, Josef. 1914. “Úvod do dějin jazyka českého”. *Věda česká* 1, 301–303.

MEDAILLON

Oldřich Hujer (1880 – 1942)

Ein Beitrag zur Dynamik der tschechoslowakischen Philologie

Die vorliegende Abhandlung ist ein erstes veröffentlichtes Ergebnis des and der Masaryk-Universität zu Brunn ausgeführten Projektes *Landkarte der tschechoslowakischen Baltistik (1918 – 1992)*. Gleichzeitig arbeitet der Verfasser auch an einer historisch-philologischen Beschreibung des klassischen europäischen Strukturalismus. Merkwürdigerweise laufen diese beiden Bereiche in der Person Oldřich Hujers unvermutet zusammen: Hujer war sowohl eminenter Baltist, der aber keine rein baltistische Arbeit schrieb, als auch gründendes und erwiesenermaßen hochgeachtetes Mitglied des Prager Linguistik-Zirkels, der aber für die Nachfolge lauter als «erleuchteter Junggrammatiker» galt.

Im Bereich der Baltistik (re)habilitieren Hujer seine kritischen Revisionen der Entwicklung slawischer Deklination, sowie der Entwicklung tschecho-slowakischen Sprachkontinuums, die eine tiefgreifende Erklärung der balto-slawischen Systempotentialität darstellen. Dass seine Kompetenz auf diesem Gebiet international anerkannt wurde, ist daraus ersichtlich, dass Hujer dreißig Jahre lang das Kapitel Baltisch-Slawisch der annotierten Bibliographie des *Indogermanischen Jahrbuches* zusicherte (wobei zwar aus Gründen des Umfangs den rein baltischen Teil oft andere besorgten: Gerullis, Fraenkel, Blese). Für die tschechoslowakische Baltistik ist Hujer als Universitätsprofessor der vergleichenden indoeuropäischen Sprachwissenschaft Schlüsselgestalt der langen Übergangsperiode zwischen zwei wichtigen Generationswellen von Baltisten: Alfred Ludwigs Schüler Prusík, Geitler und vor allem Zubatý, sowie Polívka an der älteren Seite, Machek, Janáček, Trost, Erhart an der jüngeren.

Seiner wissenschaftlichen Überzeugung nach war Hujer Positivist der alten, seit langem leider vergessenen Prägung, die positives Wissen für den notwendigen festen Boden eines gleichzeitig notwendigen geistigen Idealismus hielt. Mit seinem Altersgenossen Vilém Mathesius, geistigem Vater und Vorsitzenden des Prager Linguistik-Zirkels, teilte Hujer kulturellen Aktivismus, den er als Generalsekretar der Tschechischen Akademie für Wissenschaft und Kunst unermüdend bewährte. Gleichzeitig teilte Hujer die Hauptpunkte von Mathesius' Ansicht bezüglich der Sprachforschung, die den Prager funktionellen Strukturalismus prägen: Das Sprachgebilde dürfe nicht getrennt vom Sprachgebrauch der Gemeinschaft studiert werden; das Sprachsystem könne und solle mit gleicher Würdigkeit in der Statik seiner Beschaffenheit, sowie in der Dynamik seiner Veränderungen beschrieben werden; jede Sprachbeschreibung müsse die Spanne zwischen Benennungs- und Wechselseitigbeziehungs-mitteln umfassen; das spontan lebendige Sprechen sei ein sehr wichtiger Forschungsgegenstand der Sprachwissenschaft. Hujers Besonderheit besteht eigentlich nur darin, dass er solche Ziele mit dem traditionellen Begriffsapparat verfolgte.

Dem Prager Zirkel war Hujer in zweierlei Hinsicht unschätzbar behilflich. Als Hauptredakteur des Sprachbandes der enzyklopädischen Reihe *Československá vlastivěda* (Heimatskunde der Tschechoslowakei) ermöglichte er, dass der Band zu einem Manifest struktureller Bohemistik wurde: Historisch synchronische Potentialität des Sprachkontinuums (Hujer) ist dort mit gegenwärtig synchronischer Systembeschreibung tschechischer wie auch slowakischer Dialekte (Havránek, Vážný) und historisch-kultureller Entwicklung nicht nur der tschechischen sowie slowakischen Schriftsprache (Havránek, Vážný), sonder auch der alt- sowie neutschechischen Versifikation (Jakobson, Mukařovský) verbunden, wozu noch die neueste Potentialität der modernen Umgangssprache tritt (Oberpfalcer). Als Sekretar der Akademie, für das Projekt des großen Wörterbuchs der tschechischen Sprache verantwortlich, stellte Hujer begabte junge Philologen, die außerhalb der Universitäten standen, in der Kanzlei des Wörterbuchs an, wo sie an verschiedensten Monographien im Bereich der Slawistik, ebenso wie der allgemeinen und vergleichenden Sprachwissenschaft arbeiteten, und jene nachdem als Habilitationsschriften vorlegten. Gleichzeitig wurden sie alle zu Mitgliedern des Zirkels. Da der Prager Zirkel gerade zu jener Zeit zwar (durch Mathesius) auf dem festen Boden der Universitätsanglistik in Prag fußte, mit der Universitätsbohemistik und -slawistik aber in ziemlich gespannten Beziehungen stand, war Hujers Kanzlei eine höchst willkommene alternative Wirkungsstätte.

.....

ABSTRACT

Oldřich Hujer (1880 – 1942)

A case study of mapping Czechoslovak philology (with a particular regard to Baltic studies)

The paper results from an intersection of two methodologically identical, but materially different programmes mapping, the former, Baltic studies in Czechoslovakia (1918–1992), and Czechoslovak structuralism, the latter. Either domain is conceived of as a set of scholarly works, which are further analyzed both for their content, and for the context of their appearance. Oldřich Hujer, an internationally recognized Slavist and Indo-European comparatist, was a founding member of the Prague linguistic circle, although he was not a structuralist, and the key person bridging the generation gap between the older (Prusík – Geitler – Zubatý – Polívka) and the younger (Machek – Janáček – Trost – Erhart) tradition of Baltic studies in Czechia, although Hujer wrote no exclusively Baltic paper himself. Hujer's philological views are interpreted here, as well as his role in organizing philological research.

.....

KEY WORDS (for automatic research)

Hujer, Oldřich – Baltic studies – Slavic studies – Czech philology – Czechoslovak philology – Prague linguistic circle

KLÍČOVÁ SLOVA (pro automatické vyhledávání)

Hujer, Oldřich – baltistika – slavistika – česká filologie – československá filologie – Pražský lingvistický kroužek

IDENTIFIANT ET NOTICE BIBLIOGRAPHIQUES

Hoskovec, Tomáš. 2012. "Oldřich Hujer (25.XI 1880 – 4.VI 1942) a mapování československé baltistiky. Příspěvek k dějinám filologie". *Slavia* LXXXI/2012, n° 1, 43–69.

Příspěvek vznikl již 2009 a byl nabídnut časopisu *Slavia* ke 130.výročí narození jeho spoluzakladatele. Vyšel až později, fakticky k 70.výročí úmrtí. Tento výtisk má – oproti časopiseckému vydání – autoritu poslední ruky: upřesňuje patovou poznámku 22 a původní poznámku 61 zásadně nahradil přímou citací a rozbořem; bibliografický odkaz "Čermák, Petr & alii" je zde plně rozepsán.